

BLADWIJZER

wegwijs met Heemkunde Vlaanderen

augustus 2014 • 11

Inhoud

Beheer en organisatie:

- Een heemkundige website maken met Wordpress
  - Studie van het verleden, blik op de toekomst
- Heemkunde en duurzaamheid

Ontsluiting:

- Erfgoed om te vieren
- Hoe heemkunde de toekomst van feesten en vieringen kan helpen verzekeren

Behoud en beheer:

- Kijken mag, aankomen niet!
- Budgetvriendelijke tips voor diefstal- en vandalismpreventie

Activiteit in de kijker

COLOFON

- **Verantwoordelijke uitgever:**
Fons Dierickx
Grote Baan 193
9310 Herdersem
- **Contactgegevens:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
Zoutwerf 5 - 2800 Mechelen
T 015 20 51 74
www.heemkunde-vlaanderen.be
info@heemkunde-vlaanderen.be
- **augustus 2014 - nr.11**
- **Eindredactie:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
- **Lay-out en druk:** drukkerij De Bie

Met steun van de
Vlaamse overheid

Een heemkundige website maken met Wordpress

Er bestaan talloze manieren om een website te bouwen. Wie hiermee niet vertrouwd is, heeft waarschijnlijk nog nooit van Wordpress gehoord. Maar als je wat onderzoekwerk hebt verricht om een website te bouwen, dan is de kans groot dat ook het Wordpress-platform ergens opdook. Dat is geen toeval: van het totaal aantal websites wereldwijd draait in 2014 ongeveer 22 procent op deze software. In dit artikel gaan we na hoe dit succes te verklaren is en begeleiden we je bij de eerste stappen om je eigen website op te bouwen en online te zetten.

Wat is Wordpress?

Wordpress is een *contentmanagementsysteem* (CMS). Dat is een softwaretoepassing die het mogelijk maakt om eenvoudig en zonder veel technische kennis gegevens op het internet te publiceren. Er wordt in dergelijke systemen een onderscheid gemaakt tussen de inhoud of tekst en de lay-out. Dit zorgt ervoor dat je tekst kan invoeren zoals je dat in de doorsnee tekstverwerker zou doen. De lay-out, of hoe de gegevens worden gepresenteerd op je website, wordt daar dan automatisch aan toegevoegd.

Dit heeft grote voordelen als je met verschillende mensen op regelmatige basis aan een website moet werken. Meerdere auteurs kunnen moeiteloos in hetzelfde sjabloon werken, zonder het risico te lopen dat er wijzigingen worden aangebracht in de lay-out. Bovendien heb je toegang tot je website via elke computer die internettoegang heeft.

Dat de software *opensource* is, speelt een belangrijke rol in de populariteit. *Opensource* wil zeggen dat de broncode vrij beschikbaar is en dat gebruikers de mogelijkheid hebben om deze aan te passen of te verbeteren.

Kosten

Een ander voordeel is dat je de software gratis kan gebruiken. Dat wil niet zeggen dat er nooit kosten aan kunnen verbonden zijn. Die kosten hangen af van de keuzes die je maakt. Kies je voor een installatie op je eigen *hosting provider*, dan betaal je uiteraard de kosten die deze aanreket. Reken daarvoor op ongeveer 30 euro per jaar.

Je kan er ook voor kiezen om de hosting bij Wordpress zelf te nemen. Een blog of website creëren op wordpress.com kost in principe ook niets, maar zoals de meeste softwaretoepassingen gebruikt Wordpress een model waarbij je een gratis basisversie hebt, die kan uitgebreid worden als je daarvoor betaalt. Bij de gratis registratie kan je bijvoorbeeld geen eigen domeinnaam kiezen, maar zal die er als volgt uitzien: <http://naamwebsite.wordpress.com>. De lay-out van je website kan je vrij kiezen. Die keuzevrijheid is afhankelijk van de mate waarin programmeurs bereid zijn hun thema's gratis ter beschikking te stellen. Er is een groot bestand van dergelijke gratis thema's beschikbaar. Daarnaast zijn er verschillende bedrijven die thema's tegen betaling ontwikkelen en ter beschikking stellen. Als je jouw website echt uniek wil maken en maatwerk wilt, dan weet je dat daar een prijs aan vast hangt, tenzij je gaandeweg zo handig wordt met de software dat je dit zelf kan. Voor de doorsnee gebruiker, waaronder bijvoorbeeld ook Heemkunde Vlaanderen, zijn de kosten beperkt en variëren ze tussen de 0 en 40 euro per jaar.

Gehost of niet?

We hebben het al kort aangehaald bij de bespreking van de kosten: er bestaan twee manieren om een website te maken met Wordpress. De eerste is de meest eenvoudige, omdat je een deel van het beheer in handen laat van Wordpress. Dit noemen we de 'gehoste' variant. Hierbij moet er geen eigen software geïnstalleerd worden. Het volstaat om een *account* aan te maken via de website www.wordpress.com of <http://nl.wordpress.com> voor de Nederlandstalige versie.

Heemkundige kring Den Hert uit Ingelmunster ontwikkelde recent een website op basis van de 'gehoste' versie van Wordpress. Ze gebruikten daarvoor het thema *Suburbia*. Neem een kijkje naar deze mooie website op <http://denhert.wordpress.com!>

Heemkundige kring De Faluintjes van de Faluintjesgemeenten ontwikkelde recent een website op basis van een eigen installatie van Wordpress. Neem een kijkje naar deze mooie website op www.defaluintjes.be!

Deze gratis versie is beperkt. Het is bijvoorbeeld niet mogelijk om zelfgemaakte thema's of plug-ins te installeren, iets wat je wel kan als je de software zelf installeert op een server. Op de voordelen van deze functies komen we later nog terug. Tegen betaling kan je de functionaliteit van deze 'gehoste' website uitbreiden, maar dan lopen de kosten snel op. In dat geval kies je er beter voor om de website zelf te *hosten*.

Een belangrijk voordeel van de 'gehoste' variant is dat Wordpress er automatisch voor zorgt dat de software up-to-date blijft en dat alle aangeboden onderdelen compatibel zijn. De keerzijde hiervan is de beperkte keuzevrijheid.

Ben je voldoende vertrouwd met internettoepassingen dan kan je overwegen om de software zelf te installeren. Je moet hiervoor eerst webruimte huren bij een *hosting provider* en de software downloaden van deze website: <http://codex.wordpress.org/nl:Installatie>. Daar vind je ook de nodige stappen om het programma te installeren.

Wordpress gaat er prat op dat je de software op vijf minuten kan installeren. Dit klopt als je weet hoe je een database moet aanmaken op je server en je met een FTP-client kan werken. Anders zal je eerst moeten uitvissen hoe dat moet. Een *FTP-client* (FTP staat voor *File Transfer Protocol*) is een programma dat ervoor zorgt dat je bestanden kan uitwisselen met de server.

Aan het zelf installeren van Wordpress zijn voor- en nadelen verbonden. Het grote voordeel is dat je meer mogelijkheden hebt en zelf een domeinnaam kan kiezen. Deze grotere vrijheid gaat gepaard met grotere 'risico's'. Je bent immers zelf verantwoordelijk voor het updaten van de software en het maken van *back-ups* van je website.

Net zoals andere softwareprogramma's worden er regelmatig nieuwe versies gemaakt van Wordpress. Deze dienen meestal om bestaande problemen op te lossen, zoals beveiligingsproblemen. Als je Wordpress-website gehackt wordt, is dit in bijna alle gevallen te wijten aan het niet-updaten van de software.¹

Ook de *plug-ins* of invoegtoepassingen die je installeert op je website worden verder ontwikkeld en moeten up-to-date gehouden worden. Later in dit artikel lees je waar deze *plug-ins* voor dienen. Nu is vooral belangrijk dat je weet dat er door de verschillende ontwikkelingstrajecten van de Wordpress-software en de plug-ins problemen kunnen optreden in de compatibiliteit. Het gevolg hiervan kan zijn dat sommige elementen op je website (tijdelijk) niet goed werken.

De risico's moeten zeker niet overdreven worden maar je dient met deze zaken wel rekening te houden bij het beheer van jouw website.² Voor de meeste problemen vind je wel een oplossing als je even googelt.³ Ook Wordpress zelf heeft een uitgebreide helpdesk.⁴

Toch nog twijfels of je nu best de ‘gehoste’ of zelf-geïnstalleerde versie van Wordpress gebruikt? Of stoot je tijdens de installatie op problemen? Neem dan contact op via rob.bartholomees@heemkunde-vlaanderen.be.

Achter de schermen

Eenmaal je de installatie hebt afgerond, zal je merken dat je jouw nieuwe website op twee manieren kan bekijken. Het sjabloon of thema dat je hebt gekozen, bepaalt hoe de bezoeker jouw inhoud zal zien. Als je bent ingelogd zal je aan de bovenkant van jouw website een werkbalk zien opduiken. Navigeer je naar het Wordpress-logo in de werkbalk dan kan je overgaan naar het *dashboard*, de achterkant van jouw website, waar je de inhoud en het uitzicht kan veranderen. Bezoekers hebben geen toegang tot dit gedeelte.

Werkbalk

In wat volgt overlopen we kort enkele belangrijke en cruciale functionaliteiten van het dashboard. Daarmee heb je normaal gezien genoeg achtergrondinformatie om het programma zelf verder te ontdekken.

Invoerscherm bericht

Pagina of bericht

In Wordpress wordt er een onderscheid gemaakt tussen een pagina en een bericht. Dat onderscheid kan banaal klinken, maar tussen een pagina en een bericht schuilt een wezenlijk verschil in functie. Het is nodig deze functie goed te begrijpen om te kunnen kiezen of je een bepaald stuk tekst als pagina, dan wel als bericht publiceert.

Een pagina bevat statische informatie zoals de contactgegevens van jouw vereniging, de modaliteiten voor een lidmaatschap of een overzicht van de publicaties die je hebt uitgegeven. Pagina's worden automatisch opgenomen in de menubalk van je website. Vergelijk ook eens met andere websites als je twijfelt over welke informatie je in het menu moet opnemen.

Een bericht heeft als belangrijkste eigenschap dat ze een (tijdelijke) nieuwswaarde heeft, zoals een aankondiging van een activiteit van jouw kring of de publicatie van een nieuw tijdschrift. Die worden chronologisch weergegeven op je website en verschuiven naargelang je nieuwe berichten toevoegt aan je website.

Om dit verschil helemaal duidelijk te maken, maken we de vergelijking met de website van een krant. De nieuwsberichten die in het hoofddeel van zo'n website verschijnen, zijn in onze terminologie berichten. Wil je weten hoe de redactie is samengesteld of hoe je een abonnement kan nemen, dan gebruiken we een pagina.

Eenmaal je hebt bepaald of je informatie als pagina of als bericht wil publiceren, is de manier van invoeren gelijk.

Dashboard

Klik hiervoor op 'Bericht' of 'Pagina' in de zijbalk van het dashboard en kies voor 'Nieuw'. Er opent zich nu een *editor* of bewerkter waarin je tekst kan invoeren zoals je dat in een andere tekstverwerker zou

doen. Als je klaar bent met schrijven klik je rechts op publiceren en wordt het bericht of pagina op de website gepubliceerd. Eenvoudig, niet?

Thema kiezen

Bij het opmaken van je website heb je waarschijnlijk al een thema moeten kiezen dat de lay-out en functionaliteit van je website bepaalt. Afhankelijk van de keuzes die je eerder gemaakt hebt, zal je meer of minder keuzevrijheid hebben bij het selecteren van een thema.

Maar zelfs als je website al online staat, kan je het thema nog eenvoudig veranderen. Kijk daarvoor in de zijbalk onder 'Weergave' en 'Thema'.

Op <https://wordpress.org/themes/> kan je meer dan 2.500 mogelijke thema's bekijken. Neem daar best even de tijd voor en weeg goed de voor- en nadelen van elk thema. Ze verschillen allemaal van elkaar in uitzicht en functionaliteit.

Plug-ins

Plug-ins of invoegtoepassingen zijn kleine softwaretoepassingen die de functionaliteit van een WordPress-website uitbreiden. Dat klinkt heel technisch, maar wordt meteen duidelijk met een aantal voorbeelden. Het principe is gelijkaardig aan het installeren van software op je computer om de functionaliteit daarvan uit te breiden, of met een *app* die je installeert op je *smartphone* of *tablet*. We overlopen even enkele plug-ins die geïnstalleerd staan op de website van Heemkunde Vlaanderen.

Plug-ins

Een heel populaire plug-in is Akismet, die je gratis kan downloaden en jouw website beschermt tegen ongewenste reacties (*spam*). Je kan deze plug-in vergelijken met het installeren van een antivirusbescherming op je computer.

Een ander voorbeeld is een plug-in die zorgt voor het verschijnen van een *cookie-melding*. Als je gebruikersstatistieken verzamelt, ben je verplicht om dit mee te delen aan de bezoekers van je website. Wie al wat heeft rond gesurft, is ongetwijfeld al zo'n melding tegengekomen.

Heb je graag dat bezoekers via een invulformulier kunnen inschrijven voor een activiteit of contact kunnen opnemen? Wil je jouw recentste Facebook- of Twitterupdates weergeven op je website? Ook voor dergelijke zaken kan je een plug-in downloaden.

Er zijn verschillende ontwikkelaars die plug-ins al dan niet gratis aanbieden. In totaal zijn er meer dan 28.000 plug-ins beschikbaar. Vergelijk dus altijd eerst enkele plug-ins met elkaar, voor je er één definitief uitkiest. Je kan ze installeren en zoeken door in de zijbalk op 'Plug-ins' te klikken.

Widgets

Sommige plug-ins voeren achtergrondtaken en er zijn er andere waarvoor je een stukje code moet plakken in een bericht of pagina om hun functie zichtbaar te maken. Denk hier bijvoorbeeld aan een inschrijvingsformulier.

Plug-ins kunnen ook weergegeven worden in de zijbalk van je website. Dan spreken we van een widget. Het plaatsen en beheren van widgets in de zijbalk is eenvoudig. Neem een kijkje onder 'Weergave' en dan 'Widgets' in het dashboard en je zal merken dat dit kan met een eenvoudig drag and drop-systeem. Door een widget in de zijbalk te slepen activeer je een bepaalde functie op je website.

Meerdere auteurs

Een goede reden om gebruik te maken van WordPress met je heemkring, is de mogelijkheid om met verschillende mensen samen aan een website te werken. Daarvoor heeft men in de software vijf verschillende standaardrollen voorzien.⁵ Om toegang te krijgen tot de website hebben ze een gebruikersnaam en een paswoord nodig.

- **Beheerder:** dit is meestal de eigenaar van de website. Hij kan alle functies van het dashboard gebruiken en dus ook de lay-out aanpassen. Verder kan hij berichten of pagina's aanmaken. Hij is ook verantwoordelijk voor het toewijzen van andere rollen aan anderen.

- *Redacteur*: in deze functie kan men berichten aanmaken, bewerken en publiceren. Hij kan ook berichten van anderen aanpassen, maar heeft geen toelating om de lay-out en functies van de website te wijzigen.
- *Auteur*: de auteur kan zijn eigen berichten schrijven, bewerken en publiceren.
- *Schrijver*: een schrijver kan uitsluitend berichten schrijven, maar deze niet publiceren. Dit gebeurt nadien door een beheerder of redacteur.
- *Abonnee*: je zal deze rol alleen nodig hebben als je lezers de mogelijkheid wil geven om reacties te publiceren op bepaalde berichten. Abonnees kunnen lid worden van je website, waardoor ze niet telkens hun gegevens moeten invullen voor ze een reactie kunnen geven.

Als we deze rollen toepassen op een doorsnee heemkundige kring, zouden we bijvoorbeeld bij volgende taakverdeling kunnen uitkomen:

De functie van beheerder komt toe aan de communicatieverantwoordelijke of webmaster van jouw heemkring. Veiligheidshalve kan je ook een tweede persoon als beheerder aanduiden, zoals de voorzitter. Een ander bestuurslid kan de functie van redacteur waarnemen. Hij kan geen aanpassingen doen aan de lay-out van de website, maar kan wel de in-

houd opvolgen die door auteurs en schrijvers wordt aangeleverd. Een ander deel van de bestuursleden, waarvan je weet dat ze goed kunnen schrijven en correcte informatie aanleveren, kunnen een rol krijgen als auteur. Bestuursleden of sympathisanten van de kring die minder goed kunnen schrijven benoem je als schrijver. Hun berichten zullen dus altijd eerst gecontroleerd moeten worden voor ze gepubliceerd worden.

Meer lezen

We hebben in vogelvlucht de belangrijkste functies van Wordpress op een rij gezet. Een website maken leer je in de eerste plaats echter door het te doen. Gaandeweg kan je jouw kennis dan uitbreiden. Er bestaan nog tonnen informatie over Wordpress, veel te veel om hier op te sommen. Naast verschillende geschreven handleidingen, vind je bijvoorbeeld ook veel instructievideo's via kanalen als Youtube.

Veel succes!

Rob Bartholomees

Consulent Heemkunde Vlaanderen

1 www.webdesign.com/should-you-upgrade-wordpress

2 Op de website <http://wp-compatibility.com> kan je controleren of een bepaalde plug-in compatibel is met jouw versie van Wordpress.

3 Ja hoor, googelen: <https://onzetaal.nl/taaladvies/advies/googelen-googlen>

4 Kijk bijvoorbeeld op http://codex.wordpress.org/FAQ_My_site_was_hacked

5 http://codex.wordpress.org/Roles_and_Capabilities

Studie van het verleden, blik op de toekomst

Heemkunde en duurzaamheid

De hoofdtaak van een heemkundige kring is de studie van het ‘heem’ en de lokale geschiedenis. Dit is en zal altijd de hoofdbekommernis van de heemkundige kringen zijn. Toch zou je kunnen beweren dat een heemkundige kring, net als ieder van ons, eigenlijk ook de verantwoordelijkheid heeft om rond duurzaamheid te werken en bijvoorbeeld de impact van de activiteiten op de leefomgeving te evalueren. Op die manier kunnen heemkundigen - hoewel ze vooral werken met het verleden - er ook voor zorgen dat er ons een mooie toekomst te wachten staat.

Duurzaamheid en eco-cultuur: opnieuw een beleidstrend?

Op het beleidsniveau beseft men al langer dat men op duurzaamheid moet inzetten, dat bewijst ook het erfgoeddecreet, waar verschillende keren wordt verwezen naar het feit dat de cultureel-erfgoedsector inspanningen moet leveren op het vlak van ‘duurzaamheid en maatschappelijke en culturele diversiteit’.¹ Begrippen als eco-cultuur en duurzaamheid zijn momenteel dan ook immens populair bij officiële instanties die rond erfgoed werken. Een heemkundige kring die bij een aanvraag voor een project inzet op duurzaamheid, heeft daardoor alvast een streepje voor!

Critici zullen dit argument gebruiken om te zeggen dat de hetze die rond ‘duurzaamheid’ hangt maar tijdelijk is. Bovendien kan je je ook de vraag stellen of de culturele sector en zijn instellingen wel de sector is waar dé grote veranderingen kunnen gebeuren. Maar ondanks deze kritiek is de culturele sector wel een sector die een voortrekker kan zijn binnen het duurzaamheidsverhaal en op die manier inspirerend kan werken voor anderen. Wanneer het om duurzaamheid en onze gezamenlijke toekomst gaat, heeft eigenlijk iedereen een verantwoordelijkheid.

Vele grotere en professionele cultuurinstellingen zijn dus al rond duurzaamheid aan het werk. Maar waarom zouden de heemkundige kringen, lokale documentatiecentra en de kleine musea hier ook niet rond kunnen werken? Met dit artikel willen we proberen achterhalen wat duurzaamheid nu net is, en hoe de heemkundige gemeenschap rond dit thema kan werken. Misschien ben je al wel op verschillende vlakken rond dit thema bezig, zonder het goed te beseffen! Misschien ontdek je in dit artikel toch enkele simpele ingrepen (daarom niet met minder effect). We willen jullie alleszins via dit artikel aanzetten tot een kritische reflectie rond duurzaamheid.

Duurzaamheid: wat is dat nu eigenlijk?

Allemaal goed en wel. Maar wat is duurzaamheid nu? Wat heeft dit begrip te betekenen in het algemeen, maar ook voor de lokale erfgoedzorg. Als we teruggrijpen naar de definitie die Van Dale voor het woord duurzaam geeft, vinden we “*geschied om lang te bestaan; lang aanhoudend*”. Misschien niet direct zeer verhelderend, en vooral nogal vaag ...

Ter voorbereiding van dit artikel heb ik verschillende interviews afgenomen.² Door voldoende rond dit thema te praten, werd wel duidelijk wat duurzaamheid nu net is. En er is dan ook een meer bruikbare definitie te distilleren uit de gevoerde gesprekken: “*werken rond duurzaamheid is er voor zorgen dat men ook in de toekomst dezelfde (ecologische/economische/culturele) rijkdom mag bezitten als nu*”. Dit klinkt misschien zeer idealistisch, maar eigenlijk betekent het ervoor zorgen dat onze kinderen in een (minstens even) rijke samenleving terecht komen: iets wat ieder van ons wel wil.

Verrassend genoeg is dit nu net wat de taak van heemkundige kringen is: het erfgoed uit het verleden behouden, bewaren, onderzoeken en ontsluiten en op die manier doorgeven aan de toekomst.

Heemkundige kringen zijn de bewakers van een deel van ons cultureel kapitaal. De talloze kringen in heel Vlaanderen *verduurzamen* met hun reguliere werking het lokale erfgoed en bewaren onze culturele rijkdom voor toekomstige generaties. Duurzaamheid is dus zeker geen onbekend thema voor heemkundige kringen. Integendeel, het is een belangrijk onderdeel van de heemkundige werking. Goed nieuws dus: je bent al met duurzaamheid bezig, zelf als je dit niet beseft.

Over deze ‘reguliere’ duurzame werking van heemkundige kringen zijn er al pagina’s volgeschreven. We gaan er in dit artikel dan ook niet verder op in, maar we verwijzen graag door naar alle methodologische artikels die in Bladwijzer zijn verschenen. Wel willen we de aandacht vestigen op twee andere aspecten. Aan deze categorieën mag wel eens wat aandacht worden geschonken: ecologische duurzaamheid en sociale duurzaamheid. We bespreken deze twee categorieën en geven graag enkele haalbare tips.

Ecologische duurzaamheid en de zorg voor het leefmilieu

Het ecologische aspect is misschien het meest voor de hand liggende aspect van duurzaamheid en misschien ook dat waar je direct aan dacht bij de inleiding van dit artikel. We zijn, zeker de laatste jaren, dan ook als maatschappij beginnen beseffen hoe groot de menselijke impact op het milieu is. We vervuilen en belasten onze planeet op een nooit eerder geziene schaal in de geschiedenis. Daarom is het broodnodig ons doen en laten te herbekijken en sommige zaken anders te doen. Enkel op die manier zal er ons als mensen ook nog een aangename toekomst te wachten staan.

Natuurlijk willen we eerst en vooral benadrukken dat de heemkundigen zeker niet de grote boosdoeners zijn wat betreft ecologische voetafdruk, vervuilende consumptie of broeikasgas-uitstoot. We willen dan ook niet met het vermanende vingertje staan wijzen wat er allemaal beter kan. Maar sommige ingrepen zijn zo simpel en rationeel, zo voor de hand liggend, dat ook elk van ons, en dus ook heemkundige kringen, hier niet vanonder kunnen.

Heemkundige kringen met een **eigen lokaal** kunnen bijvoorbeeld altijd eens nagaan hoe energie-efficiënt hun gebouwen zijn. Voor isolatie bestaan

tegenwoordig heel wat premies van de overheid. Ook verenigingen die een gebouw van een andere eigenaar betrekken, kunnen deze er eens op attent maken dat het gebouw altijd ‘ecologischer’ kan. Want hoewel dakisolatie, dubbele beglazing, een goed werkende centrale verwarming,... misschien een grote investering zijn, op lange termijn kan deze investering zichzelf terug betalen. Een lokaal verbouwen is natuurlijk niet iets dat van de ene dag op de andere gebeurt, maar wie elk jaar een bedrag aan de kant zet om in de toekomst te verbouwen, spaart sneller een aardig verbouwfonds bij elkaar dan hij of zij denkt.

Zijn verbouwplannen te ingrijpend? De reflex om de verwarming en verlichting op de juiste momenten aan en uit te schakelen kan sowieso al een eerste stap zijn, zonder veel grote kosten te moeten maken. Als je licht als goedkoop afschrikmiddel voor dieven wil gebruiken (zie artikel in deze Bladwijzer i.v.m. veiligheid) dan kan je een bewegingssensor gebruiken om het elektriciteitsverbruik te beperken. Gloeilampen vervangen door spaar- of ledlampen, een timer op de verlichting zetten, de thermostaat meer accuraat bijstellen enz. zijn allemaal kleine ingrepen met grote gevolgen voor het milieu, maar ook voor je eindafrekening. Als je erfgoedbeheerder bent, moet er natuurlijk ook rekening gehouden worden met welke temperatuur en vochtigheidsgraad ideaal zijn om je collectie goed te bewaren.

Bokrijk, een goed voorbeeld

Bokrijk is voor het derde jaar op rij beloond met de ‘groene sleutel’. Dit is een onderscheiding die wordt uitgereikt door de Bond Better Leefmilieu en Toerisme Vlaanderen. Enkel toeristische accommodaties die zich inzetten voor het leefmilieu kunnen deze onderscheiding krijgen.

Waarom werd Bokrijk beloond? Omwille van een hele waslijst actiepunten!

Zo wordt er nauwgezet een energieboekhouding bijgehouden en gecommuniceerd naar de medewerkers. Op die manier weet iedereen zijn energieverbruik op peil te houden. Men schakelde over van stookolie op aardgas, en in de historische gebouwen steekt men traditiegetrouw het haardvuur aan om zich te verwarmen.

Personeel wordt aangeraden om zoveel mogelijk met het openbaar vervoer te komen, en het personeel dat op het terrein zelf rondrijdt krijgt cursussen energiezuinig rijden aangeboden.

Afval wordt zo veel mogelijk gerecycleerd: zowel door het personeel als door de bezoekers. Bij de aankoop van materiaal denkt men steeds goed na over de duurzaamheid van het product. De heraanleg van een speeltuin gebeurde enkel met duurzaam hout.

Ook het domein zelf wordt duurzaam onderhouden: men zet in op biologische teelten, voert een nul-pesticiden-beleid uit, enz. Kortom, men voert een duurzaam bos- en natuurbeheer.

Omwille van al deze zaken is Bokrijk gerust een goed voorbeeld te noemen.³

Bijna alle heemkundige kringen in Vlaanderen hebben een tijdschrift, een jaarboek of publiceren andere heemkundige werken. Dit zorgt allemaal voor een heel grote hoeveelheid papier, dat moet je maar eens gaan vragen aan de erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, het nationale depot. Maar moest deze papierberg allemaal uit gerecycleerd papier bestaan, dan heeft de heemkundige gemeenschap het milieu alweer geholpen. Vraag dus eens na bij je drukker of de mogelijkheid bestaat om op **gerecycleerd papier** te drukken. Op de meeste plaatsen lukt dit. En dat zonder verlies aan kwaliteit en zonder moeite! En stel je ook eens de vraag of het wel nodig is om alles af te drukken? We leven in een gedigitaliseerde wereld, waarom je tijdschrift dan niet (evt. gedeeltelijk) digitaal verspreiden?

Drukken

De meeste drukkers hebben kwaliteitsvol gerecycleerd papier, vraag het dus zeker eens na. Wie nog een stapje verder wil gaan, die moet naar de duurzame drukker! Sommige drukkers bieden een nog meer ecologische drukwijze aan.

Ook bij het organiseren van **activiteiten** kan het altijd beter. Tijdens de planning vooraf kan je je misschien ook eens de vraag stellen hoe hard en op welke manier je activiteit de leefomgeving belast.

Vermijd bijvoorbeeld de aankoop van **materiaal** dat je slechts één keer kan gebruiken en na de activiteit direct moet weggooiden omdat je er niets meer mee kan. Hiermee vergroot je enkel de afvalberg. In plaats van deze eenmalig te gebruiken en dus veruitwend materiaal te nemen, kies je beter voor duurzame producten (bijvoorbeeld ook gebruik maken van herbruikbare bekertjes of glazen (i.p.v. wegwerpbekertjes) bij het aanbieden van drank). Deze zullen misschien duurder zijn, maar kunnen wel nog jaren meegaan. Op lange termijn dus misschien toch niet zo duur als gedacht? En op nog langere termijn ook beter voor het milieu! En misschien hoef je zelf niets te kopen: veel materiaal kan je gerust ontleenen. Vraag daarom zeker eerst eens na in je brede kennissenkring of bij andere verenigingen in de gemeente. Wanneer jullie activiteiten toch niet samen vallen, zou het zonde zijn dit materiaal stof te laten vergaren in de kast.

Aankopen materiaal

- Bij het aankopen van materiaal kijk je best eens op de volgende site. Hier zijn de 'duurzaamste' aankopen handig gebundeld en opgelijst. Zo weet je direct wat je op je boodschappenlijstje kan zetten!

Topten: <http://www.topten.be>

- Gelijkaardig is de Milieukoopwijzer. Ook hier kan je de beste (lees: milieuvriendelijkste) koopjes voor jouw situatie vinden.

Milieukoopwijzer: <http://www.milieukoopwijzer.be/>

- Waarom zou je nieuwe dure tentoonstellingspanelen of -vitrines kopen als je evengoed tweedehands tentoonstellingsmateriaal kan kopen. Goedkoper en goed voor het milieu. Win-win!

Kringloopexpo: <http://www.kringloopexpo.be/>

Denk na over hoe je deelnemers zich moeten **verplaatsen**. Is dit met de auto? Met de fiets? Met de bus? Of te voet? Moedig alleszins deze laatste opties (te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer) zo veel mogelijk aan. Dit kan je doen door je activiteit op een goed bereikbare plaats te laten doorgaan. En ook door simpelweg te vermelden op

de uitnodiging dat je de activiteit met de bus/trein/tram kan bereiken. Dit zal de drempel voor vele deelnemers om het openbaar vervoer te nemen al serieus verkleinen. Misschien kan je zelfs de dienstregeling van het openbaar vervoer op de uitnodiging bijvoegen?

En zelfs als het onmogelijk is om het openbaar vervoer te gebruiken, kan je nog steeds carpooling als alternatief voorstellen.

Ook met kleine ingrepen in je catering kan je al een wereld van verschil maken. Voor heemkundigen, die trots zijn op hun heem, hun plaatselijke lokaleiteit, is het evident om te kiezen voor lokale producten bij de catering van evenementen of activiteiten. En dit moet je zeker niet enkel uit chauvinisme doen: lokale producten belasten het milieu veel minder dan producten die heel de wereld hebben doorgereisd om uiteindelijk op je bord of in je glas terecht te komen. Bovendien steun je hiermee de lokale middenstand, en promoot je bij je publiek misschien wel een plaatselijk streekproduct.

Nog beter is het als je kiest om ook een vegetarisch alternatief aan te bieden. Vlees helemaal bannen hoeft daarom niet: zo kunnen verstokte vleeseters hun hart ook ophalen. Maar eten zonder vlees, of met veel minder vlees, is sowieso veel beter voor het milieu. Ook vis (en dan vooral de duurzaam gevangen vis) is een goed alternatief voor vlees. En moest je traiteur, of diegene die de catering verzorgt, geen vegetarisch aanbod hebben, vraag er dan gewoon naar! Hoe meer vraag er naar zulke producten is, hoe meer er ook een aanbod zal komen in Vlaanderen.

Catering

- Vis is beter dan vlees. En duurzame vis is nog beter. Meer weten? Surf naar de VISwijzer.

VISwijzer: <http://www.wwf.be/nl/wat-doet-wwf/impact-verminderen/de-duurzaame-toekomst-de-visvangst-verzekeren/aankoopmethoden/viswijzer-2013/904>

- EVA vzw heeft als missie het vegetarische alternatief naar het groot publiek te brengen. Laat je overtuigen op hun website.
EVA vzw: www.evavzw.be

Je kan niet alleen organisatorisch bezig zijn met het milieu, maar ook via de thema's die je aansnijdt. En een heemkundige kring heeft ook daar vele raakvlakken. Wanneer je aan lokale landschapsgeschiedenis doet, werk je rond duurzaamheid. Wanneer je oude ambachten onderzoekt, werk je rond duurzaamheid. Wanneer je oude, lokale teelten terug introduceert, werk je rond duurzaamheid. Je werkt dus meer rond duurzaamheid dan je denkt.

Iets wat jij heemkundig benadert, kan je gerust ook vanuit ecologische hoek benaderen. Wanneer je een oud ambacht of een vergeten teelt bespreekt, vermeld dan ook de voordelen die dit meebrengt voor het leefmilieu. Op die manier inspireer je anderen en zet je ook anderen aan het denken. En het kan ook dubbel zo leerrijk zijn. Een educatief pakket dat zich niet alleen richt op het wat en hoe van oude landbouwtechnieken, maar die ook het ecologische aspect van deze oude technieken benadrukt, wordt dubbel zo interessant voor de deelnemers. Als jouw heemkundig onderwerp dus ook nog eens heel milieuvriendelijk blijkt te zijn, vermeld dit dan zeker aan het grote publiek. 'Ecologisch' is een kwaliteitsnorm geworden bij het grote publiek, wordt gemaakt door grote groepen, en kan bepaalde heemkundige thema's misschien meer zichtbaarheid opleveren.

Het heropbouwen van een Kempense schapenstal in Vorselaar

Uit het interview met Nik Meeusen van de Bond Beter Leefmilieu: "Ik weet dat HK Vorselaar bijvoorbeeld betrokken was bij een project van o.a. de lokale afdeling van Natuurpunt. Men heeft daar een oude schaapsstal heropgebouwd.

Dit is een voorbeeld van hoe heemkundige kringen en milieubewegingen vanuit een andere achtergrond toch samen een gemeenschappelijk doel kunnen bereiken, iets wat zeker ook op andere plaatsen zou kunnen lukken. Het thema, het onderwerp, van de heemkundige kringen en de milieubewegingen ligt vaak immers niet zo ver uiteen.”⁴

Natuurpunt Nete & Aa kern Vorselaar kon enkele jaren geleden het eiken gebinte van een 18de eeuwse schapenstal aankopen in Retie. Begin 2010 is een enthousiaste ploeg vrijwilligers begonnen met de heropbouw van de stal, in de prachtige omgeving van het natuurgebied Schupleer. Na vele werkdagen werd de stal feestelijk geopend op 25 september 2011. Met de heropbouw van de stal wordt zeldzaam Kempens erfgoed van de ondergang gered én heeft het een nieuwe functie. Respect voor de authentieke bouwstijl wordt gekoppeld aan een actief gebruik van de stal. De combinatie van duurzame bouwtechnieken uit het verleden (gebruik van hernieuwbare materialen zoals leem, inheems hout en riet), met moderne elementen (een composttoilet, hoge toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers) geven de stal ook een voorbeeldfunctie.

Een gedeelte van de stal wordt de schaapskooi voor de kudde die het natuurgebied begraast. Maar daarnaast komt in de stal een ontmoetingsruimte die kan gebruikt worden door scholen en verenigingen. De stal en de hoogstamboomgaard er rond kunnen ook dienen als rustpunt voor wandel- en fietstochten, als kader voor openluchtevenementen, als tentoonstellingsruimte... In het toeristisch seizoen van mei tot september zal de stal elke zondagnamiddag toegankelijk zijn voor het brede publiek als toeristisch infopunt.⁵

En dit biedt nog voordelen: rond **groene thema's** werken, kan je samenwerkingsverbanden opleveren met bijvoorbeeld lokale milieuverenigingen. Je boort een nieuw publiek aan en je hebt dubbel zoveel handen die het werk doen. Waarom bijvoorbeeld geen wandeltochten met een natuurgids en een geschiedkundige gids samen organiseren? Ze kunnen elkaar alleen maar aanvullen!

De heemkringen van Heule en Dadizele en Natuurpunt organiseerden in mei 2013 een fietstocht met drie startplaatsen: Heule, Moorsele en Dadizele. De aankomst was voorzien aan de bron van de Heulebeek in Zonnebeke en kende een groot succes. In mooi lenteweer fietsten 950 deelnemers naar de bron van de Heulebeek. Langs het fietsparcours werden 25 houten kijkkasten opgesteld met informatie over de natuur en de geschiedenis van de Heulebeekvallei.⁶

Andere hulpmiddelen

- Organisaties of bedrijven die zich inzetten voor een betere leefomgeving, dat noemt men Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Meer hierover vind je op de volgende websites.

MVO Vlaanderen: <http://mvovlaanderen.be/>
GRI (tool voor maatschappelijk verantwoord ondernemen): <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>

- Duurzaamheid wint ook aan belang in andere sectoren, zoals het jeugdwerk. En aangezien dit ook gaat over vrijwilligersorganisaties kan je hier meer van leren dan je denkt!

Duurzaam in het jeugdwerk: http://www.provant.be/binaries/brochure-duurzaamheid-toegankelijk_tcm7-86334.pdf

Sociale duurzaamheid als voorwaarde voor maatschappelijke relevantie

Een heemkundige kring wil zoveel mogelijk facetten van het verleden van een lokale gemeenschap in beeld brengen. Wanneer de lokale gemeenschap verandert, wijzigt logischerwijze ook de focus van de heemkundige kringen. Een voorbeeld: door

het grotere aantal immigranten verandert ook de achtergrond van de gemeenschap, en dus ook het verleden van deze gemeenschap. Een heemkundige kring past zich best aan deze tendensen aan. Want wanneer men zich slechts richt tot een deeltje van de totale gemeenschap, dreigt men op termijn (minder) relevant te worden. En dan is een duurzame heemkundige werking in de toekomst niet verzekerd.

Het 'standaardprofiel' van een heemkundige is blank, mannelijk en gepensioneerd. En daar is zeker niets mis mee. Maar we moeten wel vermijden dat we enkel voor en met deze doelgroep werken. Ook andere groepen, zoals jongeren, vrouwen, inwijkelingen (uit binnen- en buitenland), mindervaliden,... moeten aansluiting kunnen vinden bij een heemkundige kring. Want, zoals hierboven vermeld, een heemkundige kring is idealiter een weerspiegeling van de volledige maatschappij. Op die manier kan men een sociaalduurzame heemkundige werking bereiken. Diversiteit is een werkpunt, maar op lange termijn zeker en vast een pluspunt!

Erfgoed Lommel werkte voor Erfgoeddag 2012 samen met de Selimiye Moskee, de Integratiedienst en de Turkse Unie van Beringen. Onder het motto 'Onze helden kwamen van ver' werd in een tentoonstelling o.a. aan de hand van mondelinge getuigenissen gefocust op het erfgoed van de eerste migranten die 50 jaar geleden naar Lommel kwamen. Daarnaast zette een internationaal kinderfeest de Turkse cultuur in de kijker.⁷

En ook in je vrijwilligersbeleid dien je duurzaam na te denken. Het is niet omdat alles nu goed draait, dat dit in de toekomst ook nog zo zal zijn. Integendeel, wanneer het goed draait moet je meer dan ooit bezig zijn met opvolging. Hoe je nieuwe vrijwilligers rekruteert, daar gaan we hier niet verder op in. Wel raden we je het artikel aan dat in de eerste editie van de eerste jaargang van *Bladwijzer* verscheen en dat het rekruteren van vrijwilligers behandelde.⁸

Besluit

Diversiteit is een zeer breed begrip. Hierover iets besluiten is niet simpel. Wel zijn we te weten gekomen dat een heemkundige kring op vele vlakken rond duurzaamheid kan werken. En op heel veel vlakken gebeurt dit al! De taak van een heemkundige kring an sich, het bestuderen en ontsluiten van het heem en de lokale geschiedenis, is reeds het verduurzamen van belangrijke aspecten van de lokale gemeenschap. En ook op het vlak van ecologische duurzaamheid doen heemkundige kringen het waarschijnlijk nog niet zo slecht. Want een vereniging die zijn budget goed beheert, geeft ook geen cent te veel uit aan minderwaardig materiaal, verwarming,... Daarenboven zijn vele heemkundige kringen bezig met het herintroduceren van lokale teelten, van verloren ambachten, doen ze aan landschapsgeschiedenis, enz. Kortom, een heemkundige kring heeft meer te maken met duurzaamheid dan je zou verwachten.

Toch zijn er op sociaal en ecologisch vlak nog heel wat uitdagingen. In een utopisch scenario zouden alle heemkundige kringen van Vlaanderen tijdens hun dagelijkse werking steeds opnieuw een 'duurzame reflex' maken, en steeds opnieuw in het achterhoofd houden hoe hun vereniging de toekomst beïnvloedt, ecologisch én sociaal. Hopelijk is dit artikel een uitnodiging om ook met deze thema's aan de slag te gaan. De meeste suggesties uit dit artikel hoeven op zich weinig extra werk te betekenen voor de heemkundigen. Toch zijn we ervan overtuigd dat net deze kleine aanpassingen het verschil kunnen maken wanneer we onze toekomst vormen.

Integreer de 'duurzame reflex' dus zeker in je werking. Want een mooie toekomst, dat is de verantwoordelijkheid van ons allemaal!

Pieterjan Buggenhout

- 1 Cultureel-erfgoeddecreet van 6 juli 2012, terug te vinden op <http://www.kunstenerfgoed.be/ake/view/nl/1386538-Cultureel-erfgoeddecreet.html>.
- 2 Eigen verzameling documenten. Interview Nik Meeusen (BBL) door auteur, 15 november 2013. Interview Bart Ooghe (Erfgoedcel Waasland) door auteur, 28 november 2013 & Interview Jos Gysels (Natuurpunt) door auteur, 19 december 2013.
- 3 J. Van Meulder en F. Libens, 'Een welverdiende 'Groene sleutel' voor Bokrijk', *Museumpeil*, 40 (najaar 2013).
- 4 Eigen verzameling documenten. Interview Nik Meeusen (BBL) door auteur, 15 november 2013, transcript 2-3.
- 5 D. Willems, 'Activiteiten in de kijker. De heropbouw van een Kempense schapenstal in Vorselaar', *Bladwijzer*, 3 (2011), nr. 3.
- 6 R. Bartholomees, 'Activiteiten in de kijker. Fietsen naar de bron van de Heulebeek', *Bladwijzer*, 8 (2013), nr. 2.
- 7 F. Geerts, 'Activiteiten in de kijker. Helden in Lommel', *Bladwijzer*, 5 (2012), nr. 2.
- 8 Meer hierover vind je in: K. Vermeulen en D. Maes, 'Ook op zoek naar witte raven? Vrijwilligers rekruteren voor lokale erfgoedverenigingen', *Bladwijzer*, 1 (2011), nr. 1.

Erfgoed om te vieren

Hoe heemkunde de toekomst van feesten en vieringen kan helpen verzekeren

In Vlaanderen feest men graag en veel. Nagenoeg iedere dag is er wel een aanleiding of reden om ergens samen te komen en te feesten of te vieren. Het feestpatrimonium dat daaruit voortvloeit, is dan ook zeer uitgebreid. Die veelheid maakt het niet altijd gemakkelijk om de vinger te leggen op wat deze feestelijkheden bindt.

In het algemeen kan een feest beschouwd worden als een moment waarop een belangrijke gebeurtenis of een heuglijk feit - al dan niet officieel - wordt herdacht en gevierd. Een feest is dus niet noodzakelijk een vrolijke aangelegenheid. Begrafenisplechtigheden of herdenkingen maken bijvoorbeeld eveneens deel uit van de feestcultuur. Daarom wordt ook vaak de iets neutralere term 'viering' gebruikt.

In de praktijk staat een feest of viering nooit helemaal op zichzelf. Elk feestelijk gebeuren wordt letterlijk en figuurlijk gemaakt door de mensen die erbij betrokken zijn. Feesten en vieringen zijn op die manier breed gedragen cultuurverschijnselen die deel uitmaken van de 'cultuur van alledag'. Zo vormen ze ook een onderdeel van ons erfgoed.

Tal van feesten en vieringen kunnen intussen terugblikken op een geschiedenis die meerdere edities omspant. Bij een aantal ervan voert die zelfs al meerdere eeuwen terug. Automatisch houdt dat in dat er in de loop van die tijd altijd mensen geweest zijn die het feest of de viering in kwestie belangrijk genoeg vonden om voort te zetten en door te geven. Via deze overdracht is er dus ook sprake van een zekere continuïteit.

Tegelijk staan feesten die nu pas voor de eerste maal plaatshebben niet haaks op die gang van zaken. Nieuwe elementen kunnen eveneens op het feestelijk erfgoed betrokken worden. In veel gevallen gaan organisatoren op zoek naar inspiratie en ideeën en vinden ze die bij gelijkaardige feesten.

Dat veel feesten en vieringen vorm krijgen aan de hand van rituelen en gebruiken, werkt die wisselwerking tussen oude(re) en nieuwe feesten in de hand. Via het inpassen van gekende elementen plaatsen nieuwe feestelijkheden zich dus evengoed in de bestaande feesttradities.

Een deel van een groter geheel

Feestelijk erfgoed is voor een groot deel niet tastbaar. Het gaat in de eerste plaats om handelingen en praktijken die telkens opnieuw ingevuld worden door de betrokken feestvierders. De *Unesco Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* uit 2003 noemt feestelijke gebeurtenissen en sociale praktijken dan ook expliciet een van de terreinen waarop immaterieel erfgoed zich onder andere manifesteert.

Met dit internationale verdrag als motor is de aandacht voor immaterieel erfgoed, en bijgevolg ook voor feestcultuur, vandaag de dag groot. Het centrale aandachtspunt daarbij is hoe tradities via de overdracht van generatie op generatie een duurzame toekomst kunnen krijgen. Op internationaal niveau worden daarvoor 2 lijsten en een register ingezet als instrument: de *Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*, de *List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding* en de *Programmes, projects and activities for the safeguarding of the intangible cultural heritage*.

Ook Vlaanderen denkt actief na over hoe bewust met immateriële erfgoedelementen omgegaan kan worden. België maakt immers deel uit van de groep landen die de Conventie al snel na het opstellen ervan geratificeerd hebben. Als gevolg daarvan werkt de Vlaamse overheid sinds 2008 een beleid uit om het immaterieel erfgoed alle kansen te geven. Een belangrijke pijler in dat beleid is de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Via deze lijst zet Vlaanderen in op het zichtbaarder maken

van het immaterieel erfgoed op haar grondgebied. Op die manier voldoet het, net als de andere naties die de Conventietekst aangenomen hebben, aan de verplichting om het immaterieel erfgoed in kaart te brengen. Wie gebruiken en gewoonten uit de feestcultuur wil doorgeven, hoeft niet noodzakelijk naar opname op deze lijst toe te werken.

Ook los daarvan wordt op tal van manieren werk gemaakt van de overdracht van feesten en vieringen. Beleidsmatig worden daar een aantal hulpmiddelen voor voorzien. Het platform immaterieelerfgoed.be is bijvoorbeeld een belangrijke schakel in het optekenen en delen van informatie over hoe met succes aan een toekomst voor tradities gewerkt kan worden. Daarnaast werd ook een netwerk van professionele erfgoedorganisaties geactiveerd, waar iedereen terecht kan voor informatie en ondersteuning om tradities in stand te houden.¹ Voor alles wat het erfgoed van feesten en vieringen aangaat, is het Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag (LECA) het erkende aanspreekpunt.

Het doorgeven waard

Dat de feestcultuur zich vandaag als erg levendig manifesteert, betekent niet dat ook de toekomst ervan automatisch verzekerd is. Dit hangt grotendeels af van hoe de huidige betrokkenen ermee omgaan. De traditiedragers zelf staan immers in voor de overdracht.

Door bijvoorbeeld kennis over de feestelijke gebeurtenis door te geven, ervoor te zorgen dat er steeds voldoende mensen op de hoogte zijn van de manier waarop het feest of de viering georganiseerd wordt of anderen gewoon warm te maken voor hun bezigheden, geven zij hun feesterfgoed alle kansen. Doen ze dat niet, dan kan het draagvlak voor een feest of viering afnemen en eventueel zelfs wegvallen.

Een standaardaanpak om tradities door te geven bestaat niet, want dat werkt niet in de praktijk. Een generaliserende aanpak zou immers voorbijgaan aan de eigenheid die een traditie typeert. Voor feestelijkheden geldt dat eens te meer. Elk feest of

*Het publiek bij de worp der apostelbrokken in Rupelmonde, 1936 © LECA
Of een traditie gevrijwaard wordt voor de toekomst, hangt af van hoe er vandaag mee omgegaan wordt. De traditiedragers zelf staan immers in voor de overdracht.*

Sint-Antoniusviering in Ingoogem, 2010 © LECA, foto Nick Hannes

In Vlaanderen wordt in verschillende gemeenten een Sint-Antoniusviering georganiseerd. Tussen de vieringen bestaan zowel verschillen als gelijkenissen.

In Herdersem wordt Sint-Antonius nog uitgebreid gevierd met een stoet, een pensenworp, een misviering (de zogenaamde Moorselse mis) en een verkoop van de offergaven in natura nadien. De heemkundige kring werkt hiervoor nauw samen met de plaatselijke dorpsraad en de Gilde van Sint-Antonius. (Foto Dirk Plas 2014)

viering kent immers eigen accenten die het onderscheidt van andere feestelijke gebeurtenissen.

Onder meer in Herdersem, Zoersel, Edegem, Rollegem, Herent, Hoksent, Belsele, Huldenberg, Merchtem, Oostmalle en Lier wordt bijvoorbeeld een Sint-Antoniusviering georganiseerd. Uiteraard zijn tussen die verschillende vieringen tal van parallellen te trekken, maar evengoed vallen op het vlak van voorbereiding, uitwerking en beleving ook de nodige verschillen te traceren. In elk van de genoemde gemeenten vullen de mensen die belang hechten aan de viering en ze in stand houden (de erfgoedgemeenschap) de traditie immers op hun eigen manier in.

Bij het ontwikkelen van een aanpak om een feest of viering door te geven aan toekomstige generaties is die lokale eigenheid zeker iets om rekening mee te houden. De mate waarin dat gebeurt, zal zelfs mee bepalend zijn voor het welslagen van de overdracht. Naast lokale kenmerken zijn er natuurlijk nog een heleboel andere aspecten waar aandacht aan besteed moet worden om de toekomst van een feest of viering te verzekeren. De oplossingen die bedacht worden om daar op een goede manier mee om te gaan, worden borgingsmaatregelen genoemd. In een erfgoedzorgplan worden deze toekomstgerichte acties in een algemenere aanpak gecombineerd.

Feestelijk en divers

Net zoals ander immaterieel erfgoed wordt de feestcultuur gekenmerkt door twee intrinsieke eigenschappen. Bij het uitdenken van efficiënte borgingsacties of het opstellen van een gedegen erfgoedzorgplan komt het er op aan om manieren te vinden die geen afbreuk doen aan deze kenmerken. In de eerste plaats wordt de feestcultuur gekarakteriseerd door een enorme diversiteit. Het gaat om een zeer breed en gevarieerd terrein, waar op tal van manieren subcategorieën in aangebracht kunnen worden. De criteria die daarbij als uitgangspunt dienen, kunnen sterk uiteenlopen. Binnen de cultuur van alledag wordt gewoonlijk uitgegaan van een indeling die gebaseerd is op het moment waarop een feest plaatsheeft.

Een eerste subgroep die dan onderscheiden wordt, is die van kalenderfeesten en vieringen van gedenkdagen. Deze groep omvat alle feesten die telkens

op een bepaalde datum vallen, zoals Werelddierendag, Maria Lichtmis, Offerfeest of een verjaardag.

Verjaardagsfeestje © LECA

Feestelijke gebeurtenissen kunnen op tal van manieren in categorieën ingedeeld worden. Vieringen die ieder jaar op een bepaalde datum gevierd worden, zoals verjaardagen, worden kalenderfeesten genoemd.

Een tweede verzameling feesten is gelinkt aan de zogenaamde 'rites de passage'. Geboorte, initiatie, huwelijk en dood worden binnen alle levensbeschouwingen gezien als grote overgangsmomenten in iemands leven. Overal ter wereld hebben mensen dan ook gewoonten en gebruiken ontwikkeld om deze mijlpalen te vieren.

Een derde categorie is opmerkelijk kleiner en wordt gevormd door feestelijkheden die maar één keer plaatsvinden, zoals een inauguratie of blijde intrede.

Ook een indeling volgens thema kan handig zijn om feesten en vieringen op te delen. Voorbeelden van mogelijke categorieën zijn dan carnavalsoptochten, kermissen, heiligenvieringen, wijkfeesten, processies, oogstfeesten, jaarmarkten enzovoort. In de praktijk zal zich vaak wat overlap tussen de verschillende types voordoen. Zo kan een patroonsprocessie net zo goed bij de processies als bij de heiligenvieringen ingedeeld worden. Tijdens een dorpsfeest kan zowel een kermis als een reuzenstoet georganiseerd worden.

Dat dergelijke categorieën niet helemaal strikt van elkaar te scheiden zijn, hoeft op zich geen probleem te zijn. Het komt er vooral op aan een opdeling te vinden die voor een organisatie of project werkbaar blijkt.

Op gelijkaardige wijze kunnen ook indelingen uitgewerkt worden aan de hand van de ruimtelijke verspreiding, de ideologie, de toegankelijkheid en tal van andere criteria. Natuurlijk gaat het bij een feest of viering nooit om één kenmerk. Elke feestelijke gebeurtenis krijgt juist haar eigenheid door de manier waarop ze verschillende aspecten met elkaar combineert. In de praktijk doen zich dan ook niet alleen overlappingen tussen verschillende categorieën binnen een bepaalde opdeling voor, maar ook tussen de mogelijke classificaties zelf.

Tegenover de vele verschillen die tot uiting komen, tekenen zich ook een aantal voor de hand liggende gezamenlijke basiskennmerken af. Hoewel vieringen volop ingebed zijn in de cultuur van alledag, vormen ze toch een onderbreking in de gewone gang van zaken. Op die manier vormen ze een welkome afwisseling en worden ze gebeurtenissen waar van tevoren al naar uitgekeken wordt.

Daarnaast heeft een feest in de regel ook een redelijk vast verloop, met een duidelijk begin en einde. Dat aan veel feesten en vieringen specifieke rituelen en gebruiken verbonden zijn, werkt dat verder in de hand. Nog zo'n eigenschap die veel feesten en vieringen delen, is dat ze een zekere regelmaat kennen. Bij kalenderfeesten spreekt het voor zich dat ze jaarlijks terugkeren. Levenslooprituelen maakt iemand zelf maar één keer mee. Binnen deze categorie zit de herhaling in het feit dat tal van andere mensen op een bepaald tijdstip in hun leven ook diezelfde gebeurtenis vieren.

Tot slot is het ook zo dat feesten en vieringen gewoonlijk in gezelschap gevierd worden. De betekenis die een feest of viering heeft, wordt volledig ontleend aan de groep die erbij betrokken is.

Feestelijk en dynamisch

Behalve divers is de feestcultuur ook dynamisch. Voor alle feesten en vieringen geldt immers dat ze in de loop van hun bestaan geëvolueerd zijn en tegenwoordig niet meer op dezelfde wijze gevierd worden als in het verleden. Op dezelfde manier is het ook

heel goed mogelijk dat een feest in de toekomst helemaal anders ervaren zal worden dan nu het geval is. Op zich is deze dynamiek heel logisch. Tradities zoals feesten en vieringen worden immers in stand gehouden door de dragende erfgoedgemeenschap. De waarde die mensen aan een specifiek element uit de feestcultuur hechten is direct gelinkt aan de betekenis die het voor hen heeft.

Feesttradities zijn levensvatbaar zolang zij aansluiten bij de leefwereld van degenen die erbij betrokken zijn. Naarmate de tijdsgeest en de opvattingen veranderen, verandert ook de manier waarop over een traditie gedacht wordt. Via de overdracht van generatie op generatie heeft dit proces keer op keer opnieuw plaats, waarbij een erfgoedgemeenschap telkens een eigen invulling geeft aan een feest of viering.

De veranderingen in kwestie kunnen op de inhoud of betekenis van een feestelijke gebeurtenis betrekking hebben. Het Sinterklaasfeest is bijvoorbeeld duidelijk van onderuit geëvolueerd. Op tal van plaatsen is het kruis op de mijter van de Sint intussen vervangen door een hoofdletter S. Ook de rol van Zwarte Piet is vandaag anders dan pakweg veertig jaar geleden. Zo evolueerde Zwarte Piet in de ogen van de kinderen van een boeman naar een goedlachse, speelse figuur.

*Sinterklaasviering in Neerpelt, 1987 © LECA
Feestelijk erfgoed is dynamisch. Het Sinterklaasfeest is de voorbije decennia van onderuit geëvolueerd.*

Praktische of vormelijke aspecten kunnen er eveneens voor zorgen dat tradities verandering kennen. Een voorbeeld op dat vlak vinden we in de reuzencultuur, die intussen een geschiedenis van meer dan 6 eeuwen kent. Ten onrechte wordt soms gedacht dat het dragen van gerolde reuzen van zeer recente

datum is. Door de grote toename van gerolde reuzen in de jaren 1980, wordt de oorsprong van deze manier van reuzen verplaatsen aan die periode verbonden. In werkelijkheid kwamen gerolde reuzen al veel vroeger voor en waren daarnaast ook nog andere draagwijzen gangbaar. Evengoed werden er bijvoorbeeld ook reuzen voortgereden op karren of gedragen door steltenlopers.

Feesten met een reden

Dat feesten en vieringen zozeer gekoesterd worden door de betrokken erfgoedgemeenschappen, is niet zonder reden. Als onderdeel van het immaterieel erfgoed vervullen tradities zoals feesten en vieringen een aantal belangrijke functies. Door de regelmaat die hen kenmerkt, brengen feestelijke gebeurtenissen bijvoorbeeld structuur aan in het leven. Hun ritme zorgt voor herkenbaarheid en vertrouwdheid. Op die manier bieden ze ook houvast en steun als er zich grote veranderingen voordoen.

Het sociale element draagt eveneens enorm bij aan het belang van tradities voor een samenleving. Gebruiken en gewoonten, en feesten en vieringen bij uitstek, hebben de grote kracht om mensen bij elkaar te brengen. Op die manier symboliseren ze het groepsgevoel en creëren ze banden tussen de betrokkenen. Dat is bovendien perfect verenigbaar met hun identiteitsvormende functie. Via de tradities waar ze belang aan hechten, geven mensen uiting aan de normen en waarden die zij belangrijk vinden. Dat proces van betekenisgeving is erg persoonsgebonden. Iedereen kijkt immers op zijn of haar eigen manier tegen tradities aan. In de praktijk is het dus mogelijk dat wat door een bepaalde groep net heel erg gekoesterd wordt, voor andere mensen geen enkele waarde of betekenis heeft. Iedereen heeft op die manier een eigen set tradities, die mee uitdrukking geven aan waar iemand als persoon voor staat.

Borgen met een heemkundig duwtje in de rug

Op dit moment wordt in Vlaanderen al op uiteenlopende manieren werk gemaakt van het ontwikkelen van borgingsmaatregelen op maat van het feestelijk erfgoed. Op de Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed zijn intussen 40 elementen ingeschreven, waaronder een groot aantal feesten en vieringen. Zoals de richtlijnen voor opname op deze lijst het voorschrijven, hebben de

verschillende erfgoedgemeenschappen die bij elk van deze elementen betrokken zijn, een geïnspireerd en onderbouwd erfgoedzorgplan uitgewerkt. In een aantal gevallen hebben ook heemkundigen hun schouders gezet onder het voorbereiden, opstellen en uitwerken daarvan. Zo speelden de vrijwilligers van het Stedelijk Heemkundig Centrum De Benne in Blankenberge een belangrijke rol in het dossier van de gemeentelijke carnavalsviering. Zij verzamelden archiefstukken over het carnaval, zoals foto's, persartikels, medailles, carnavalsafiches, enzovoort, en inventariseerden die. Aan de hand daarvan werden vervolgens enkele thematische tentoonstellingen opgezet en diverse online columns gepubliceerd.

Carnaval in Blankenberge, 1953 © LECA

Het Carnaval van Blankenberge is opgenomen in de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Stedelijk Heemkundig Centrum De Benne hielp bij het documenteren van het feest.

Ook het comité dat de 25-jarlijkse Ommegang van de Hegge in Poederlee organiseert, deed bij het opstellen van haar erfgoedzorgplan een beroep op lokale heemkundigen: Heemkundige Kring Norbert de Vrijter deed onderzoek naar de geschiedenis van de Ommegang en stelde daar een publicatie over op.

De wisselwerking tussen de heemkundige praktijk en het borgen van feestelijk erfgoed strekt echter veel verder dan de Inventaris Vlaanderen. Ook los daarvan zetten tal van heemkundige kringen sterk in op identificatie en documentatie, onderzoek, communicatie en sensibilisatie en het overdragen van het erfgoed van feestelijkheden.

Dat wie de feestcultuur vanuit het borgingsperspectief bekijkt, sowieso niet om heemkunde heen

Memorial Day op het Flanders Field American Cemetery in Waregem © Stad Waregem

De Memorial Day-viering in Waregem is rechtstreeks gelinkt aan Flanders Field, de Amerikaanse begraafplaats in de gemeente.

kan, is eigenlijk niet meer dan logisch. De band tussen een viering en de locatie waar ze plaatsheeft, is vaak erg nauw. Niet toevallig hebben veel steden en gemeenten die op 11 november Sint-Maarten als schenkheilige vieren, ook een Sint-Maartenskerk. De Memorial Day-viering in Waregem is dan weer rechtstreeks gelinkt aan de Amerikaanse begraafplaats in de gemeente. Ieder jaar worden de Amerikaanse soldaten die hier gesneuveld zijn, er met een bijzondere ceremonie herdacht. Het Dubbelfeest van Krakelingen en Tonnekensbrand in Geraardsbergen is natuurlijk niet los te koppelen van de Oudenberg en dat de kermissen in de centrumsteden al decennialang in dezelfde periode plaatshebben, gaat terug op de grote jaarmarkten die er ooit georganiseerd werden.

Die specifieke connectie tussen plaats en feest is zeker niet incidenteel, maar juist een prominent aandachtspunt. Vanuit dat opzicht is de expertise die heemkundigen over de eigen leefomgeving bezitten en opbouwen een katalysator om op een door-

dachte manier met feestelijk erfgoed om te gaan. Om de betekenis van een feestelijke gebeurtenis ten volle te begrijpen blijkt kennis van de lokale geschiedenis telkens een grote sterkte.

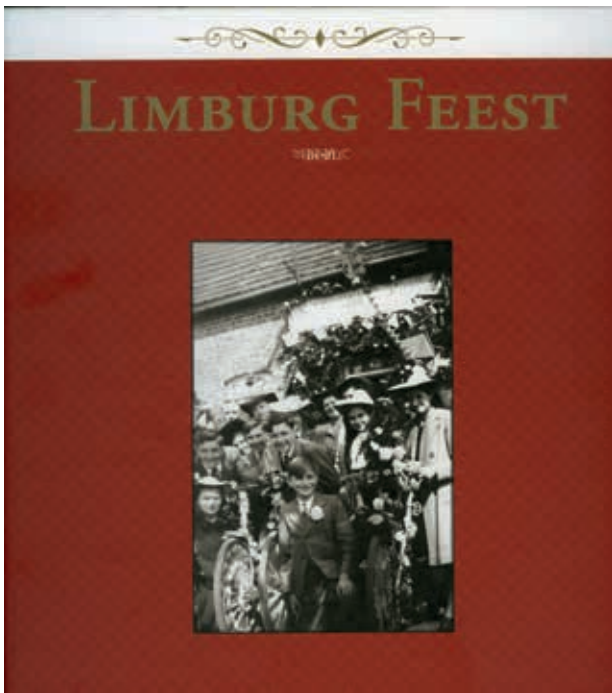
De streekgebonden informatie helpt een element in zijn context te plaatsen en de evolutie te begrijpen. De hechte band tussen een heemkring en de gemeente waar zij actief is, maakt dan ook dat heemkundigen uitstekend geplaatst zijn om erfgoedgemeenschappen te helpen bij het borgen van feestelijk erfgoed, met de heemkundigen zelf in uiteenlopende sleutelrollen.

Een bloeiende praktijk

In de praktijk vertaalt die complementariteit tussen heemkunde en feestelijk erfgoed zich in uiteenlopende initiatieven. Op tal van plekken worden feestelijke gewoonten en gebruiken bijvoorbeeld door heemkundigen zelf in stand gehouden. Zo beheert Heemkring Moortsele de gemeentelijke reuzen

Lange Jan en Aldegonde en hun kinderen Teun en Tine en is zij eveneens betrokken bij de organisatie van de jaarlijkse kermis. In Noorderwijk, een deelgemeente van Herentals, deelt Heemkring Nortre- vic sinds 2011 gratis pannenkoeken uit op Maria Lichtmis. Iedereen die die dag voorbij hun tentje voor het gemeentehuis wandelt, wordt niet alleen op een smakelijke hap getrakteerd, maar ook op de nodige tekst en uitleg bij het gebruik.

Cover van het boek 'Limburg feest' © Heemkunde Limburg. In 2009 werkte Heemkunde Limburg samen met 40 geschied- en heemkundige kringen, de 4 Limburgse erfgoedcellen en de provincie om de Limburgse feestcultuur in kaart te brengen. Alle info werd samengebracht in de publicatie.

Een aantal reeds gerealiseerde en lopende initiatieven tonen onweerlegbaar aan dat heemkundigen ook uitstekend geplaatst zijn om in samenwerking met de traditiedragers feesten en vieringen te identificeren en documenteren. De sterke link met de gemeente laat heemkundigen toe verschillende elementen gericht op te sporen en in beeld te brengen. Onder de noemer 'Limburg feest' werd in 2009 bijvoorbeeld een samenwerking opgezet rond lokaal gevierde feesten tussen veertig geschied- en heemkundige kringen, hun provinciale koepel, de vier Limburgse erfgoedcellen en de provincie Limburg die de handen in elkaar sloegen voor een initiatief rond feestcultuur. Daarbij werd aan elke heemkring gevraagd een feest uit hun wijk, gemeente

of omgeving te documenteren en te beschrijven. Op vergelijkbare wijze loopt bij Heemkunde West-Vlaanderen sinds 2011 een driejarig project rond processies. Het beoogde doel is de processies in de provincie op te lijsten. In het kader daarvan wordt met de hulp van de aangesloten kringen informatie gezocht en verzameld.

De meest voor de hand liggende wisselwerking tussen heemkunde en feestelijk erfgoed situeert zich wellicht op het vlak van onderzoek. Ook hier kunnen heemkundigen vanzelfsprekend nauw samenwerken met de betrokken erfgoedgemeenschappen. Binnen het studiewerk dat heemkundigen verrichten, is geregeld al aandacht besteed aan de geschiedenis van elementen uit de lokale feestcultuur. De manier waarop dat gebeurde is in de loop der tijd sterk geëvolueerd.

Binnen de studie van de cultuur van alledag werden feesten aanvankelijk onder volksgebruiken gecatalogiseerd, een verzamelnaam die een breed scala aan zeden en gebruiken groepeerde. Er werd toen vooral onderzoek gedaan naar de wortels van een feest. Vieringen werden daarbij gezien als stukjes levend archief en er werd stevig vastgehouden aan de gedachte dat door de juiste verbanden te leggen de 'oervorm' van een feest blootgelegd kon worden. Die zienswijze hield ook in dat erg afwijzend gereageerd werd ten opzichte van veranderingen in de manier waarop een feest gevierd werd, zodat de continuïteit en traditie gewaarborgd bleven.

In een latere periode werd vooral een archivalische aanpak gehanteerd. Onderzoekers gingen toen in archieven op zoek naar historische bronnen om alle informatie over een feest samen te brengen. Speciale aandacht ging toen uit naar hoe in feesten met het verleden werd omgegaan. Tegenwoordig wordt uitgegaan van het veel breder perspectief, met de hierboven geschetste dynamiek als leidraad en continuïteit die voortvloeit uit de overdracht van de ene generatie op de andere.

Het onderzoek dat heemkundigen naar feestelijke gebeurtenissen en de bijhorende gebruiken en gewoonten voeren, vindt vaak een neerslag in artikels en publicaties. Tal van heemkringen geven bijvoorbeeld jaarboeken uit waarin ook bericht wordt over onderzoek naar lokale feesttradities. Daarnaast vormen heemkundige kringen ook geregeld het aanspreekpunt voor lokale traditiedragers. Zo benaderde het comité dat de Sint-Machariuspro-

cessie in Laarne organiseert, heemkring Castellum met de vraag wat de processie sinds haar ontstaan voor de gemeente betekend heeft. Toen werkgroep REUZEN-plan in Kontich het plan vormde om een reus te bouwen, werd ook eerst de heemkring geconsulteerd over de geschiedenis van de gemeente. De beherende vereniging wilde op die manier een bewuste verwijzing naar het verleden van de stad inbouwen. Op basis van de aangebrachte informatie werd besloten een skeletreus te bouwen die de naam Contios kreeg. Contios stelt een honderdman voor.

*Reus Contios uit Kontich © Werkgroep REUZEN-plan
Om haar reuzenplannen vorm te geven zocht Werkgroep REUZEN-plan inspiratie in de geschiedenis van Kontich. De vereniging raadpleegde de heemkundige kring voor meer informatie.*

Informatie die uit onderzoeksactiviteiten voortkomt, vindt bovendien vaak een toepassing in borgingsmaatregelen die op sensibilisering gericht zijn. Vanuit haar inhoudelijke expertise werkte heemkring Hoembeka bijvoorbeeld mee aan het educatief pakket dat de Erfgoedcel Mechelen over de Sint-Metteviering in de stad opstelde. Ook eigen initiatieven op dit vlak zijn natuurlijk perfect mogelijk. In Wetteren greep Heem- en Geschiedkundige Kring Jan Broeckaert Erfgoeddag 2014 aan om de aandacht te vestigen op het reuzenerfgoed in de gemeente. De heemkring bracht daartoe zo veel mogelijk materiaal dat aan de reuzen refereert samen. Op basis daarvan werd een tentoonstelling samengesteld die liet zien waar de Wetterse reuzen al te gast geweest zijn en wat er met zo'n bezoek gepaard gaat. Op de tentoonstelling konden bezoekers zich bovendien laten fotograferen bij de reuzen zelf en hun eigen beeldmateriaal over de reuzen van Wetteren laten digitaliseren.

Laatstgenoemde activiteit maakt meteen ook duidelijk dat aan de hand van één actie vaak meerdere borgingsobjectieven gerealiseerd kunnen worden. In Wetteren was de oproep aan inwoners van de gemeente om eigen beeldmateriaal aan te dragen niet alleen een nuttige tactiek om te sensibiliseren, maar er kon tegelijk werk gemaakt worden van het verder documenteren van de gemeentelijke reuzencultuur. Ook elders kan met één actie op meerdere terreinen tegelijk vooruitgang geboekt worden. Aan de twee initiatieven die op het vlak van identificeren en documenteren als voorbeeld aangehaald werden, is bijvoorbeeld ook een publicatie verbonden, die enerzijds een bron kan vormen voor onderzoek en anderzijds ingezet kan worden om mensen bewuster te maken van het feesterfgoed in kwestie. Door die meerlagigheid in te bouwen verhoogt de efficiëntie van borgingsmaatregelen.

Werk voor de boeg

Het staat buiten kijf dat specifieke heemkundige initiatieven zoals de hierboven genoemde voorbeelden binnen het borgingsproces van feesten en vieringen erg nuttig en waardevol zijn. Toch moet in de toekomst nog heel wat werk verricht worden vooraleer de dynamische overdracht van feestelijk erfgoed een vanzelfsprekend aandachtspunt zal vormen. Hoewel feestelijke gebeurtenissen erg prominent aanwezig zijn in de maatschappij en er lokaal onmiskenbaar veel rond beweegt, blijft de feestcultuur tot op heden een terrein dat generiek nog niet volledig gekend is.

Dat hiaat maakt feestelijk erfgoed meteen ook kwetsbaar. Wat niet goed gekend is, is immers veel moeilijker door te geven. Tegelijk zijn er andere subterreinen binnen het immaterieel erfgoed die wel al systematisch verkend en bestudeerd werden. De kennis en informatie die op die manier verzameld werd, kan dus nu al ingezet worden om de overdracht van het erfgoed in kwestie te bevorderen.

Een inhaalbeweging op het vlak van feestelijk erfgoed dringt zich dan ook op. Als aanspreekpunt voor alles wat feesten en sociale praktijken aangaat, houdt dit proces LECA sterk bezig. De organisatie ziet samenwerking daarbij als de onmiskenbare sleutel tot succes en is er daarom van overtuigd dat de wisselwerking tussen heemkunde en feestelijk erfgoed ook op dit vlak voor sterke impulsen kan zorgen.

Wil men in het kader van een duurzame overdracht een beter zicht krijgen op en inzicht krijgen in het feestelijk erfgoed in Vlaanderen, dan moet in eerste instantie tegemoet gekomen worden aan de grote nood aan gekoppelde informatie. Op dit moment is geen duidelijkheid omtrent hoe breed vertakt en omvangrijk de feestcultuur is. Een volledig overzicht van de feesten en vieringen die ons land telt, is zelfs nog nooit voorhanden geweest.

Het online feestregister op www.lecavzw.be © LECA
Sinds 2008 brengt LECA met de hulp van traditiedragers feestelijk erfgoed in kaart.

In 2008 is LECA daarom gestart met het in kaart brengen van de feestcultuur via een feestregister op www.lecavzw.be. Om dit met behulp van de betrokken erfgoedgemeenschappen te kunnen doen werd een eenvoudige online tool gecreëerd die toelaat een feest van onderuit toe te voegen. De organiserende verenigingen worden daarmee rechtstreeks betrokken bij het identificeren en documenteren van hun feestelijke gebeurtenis. Naast basisgegevens zoals de locatie en de datum kunnen ook gegevens over de geschiedenis en het verloop van het feest toegevoegd worden én over de organiserende vereniging.

Tegelijk is het register een instrument om te sensibiliseren: niet alleen de feesten, maar ook de betrokken verenigingen worden via de website zichtbaarder gemaakt voor geïnteresseerden. Dat het register online bijgehouden wordt, laat bovendien toe om de dynamiek en diversiteit van tradities zoals feesten en vieringen ten volle te respecteren. Er kan ten allen tijde informatie toegevoegd, aangepast of ge-

schraapt worden, zodat de gegevens aansluiten bij de realiteit. LECA beschouwt het feestregister als een *work in progress*, dat permanent veranderingen kan opvolgen. Vanuit dat oogpunt is de input van traditiedragers dan ook des te cruciaal.

Dat maakt dan ook dat heemkundigen een strategische plek kunnen innemen bij het in kaart brengen en documenteren van de feestcultuur via het feestregister. In de eerste plaats kunnen zij hierrond sterk sensibiliseren. Hun stevige verankering in een gemeente laat toe dat heemkundigen de erfgoedreflex bij andere lokale organisaties aanscherpen. Vanuit hun eigen werking kunnen heemkundige kringen makkelijk de brug slaan naar die van andere verenigingen en hen overtuigen van het belang en het nut van borgingsmaatregelen. Daarnaast kunnen heemkundigen die zelf bij een feest of viering betrokken zijn uiteraard ook zelf informatie in het register invoeren.

Een tweede vlak waarop de nood aan het samenbrengen van informatie zich overduidelijk manifesteert, is dat van het materieel erfgoed dat aan feesten en vieringen verbonden is. Dat feestcultuur een belangrijke plek inneemt binnen ons immaterieel erfgoed, neemt niet weg dat aan feesten en vieringen ook essentiële roerende en documentaire elementen verbonden zijn. Een carnavalstoet zou bijvoorbeeld helemaal anders verlopen zonder dat maanden van tevoren al aan carnavalswagens wordt gebouwd en het is niet meer dan logisch dat in een patroonprocessie het beeld van de patroonheilige in kwestie megedragen wordt.

Borgingsmaatregelen zullen dus pas een groots effect hebben als ze ook deze elementen integreren. Vanuit dat opzicht is het erg relevant om de documentatie en voorwerpen in kwestie te lokaliseren. Op dit moment is alle informatie over deze materiële elementen namelijk volkomen versnipperd. Bijgevolg is ook totaal onbekend op welke manier materieel feesterfgoed deel uitmaakt van bestaande collecties. Bronnengidsen over of inventarissen van de objecten en documenten die tot de feestcultuur behoren, zijn immers onbestaand. Een onderbouwde kijk op de huidige stand van zaken kan nochtans veel teweegbrengen. Gedegen kennis hierover zou immers leiden tot meer duidelijkheid over de manier waarop feesten en vieringen in onze maatschappij geworteld zijn en hoe ver hun belang en betekenis strekken.

Heilig Bloedprocessie in Brugge, 2010 © LECA, foto Nick Hannes

Aan feesten en vieringen zijn tal van voorwerpen en documenten verbonden. Met het oog op een duurzame toekomst moet ook hier doordacht mee omgegaan worden.

Ook hier weer kunnen heemkundigen er via hun dagelijkse werking voor zorgen dat op korte termijn een grote stap voorwaarts gezet wordt. Door in hun eigen archieven, bibliotheken en museale collecties op zoek te gaan naar feestgerelateerde elementen kunnen heemkundige kringen en musea hun eigen informatie hierover snel doorsluizen en overkoepelend samenbrengen. Op die manier vervullen ze een trekkersrol in het borgen van feestelijk erfgoed en nemen ze een voorbeeldfunctie op voor andere verenigingen die met dit erfgoed aan de slag gaan. Als aanspreekpunt voor het erfgoed van feestelijkheden kan LECA dit proces coördineren. LECA kan tegelijk ook monitoren hoe de gegevensverzameling zelf verloopt, zodat uit het hele proces ook nuttige tips en aanwijzingen gedistilleerd kunnen worden voor personen en verenigingen die op een gelijkaardige wijze hun werkingsgebied willen doorgronden.

Net zoals feesten en vieringen zelf erg divers zijn, zijn ook de materiële elementen die erbij horen, heel verscheiden. (Deel)collecties rond feesten en vieringen kunnen onder meer boeken, archiefstukken, foto's, films, geluidsopnames, papieren documentatiemateriaal, digitale documenten, promomateriaal, kledij, vlaggen, attributen enz. bevatten. Om gericht na te gaan wat zich waar bevindt, heeft LECA een invulformulier opgesteld. Het expertisecentrum roept alle heemkundigen op om dit formulier in te vullen en terug te bezorgen. De aangeleverde gegevens zullen daarna op een consequente manier verwerkt worden.

Na afloop worden de resultaten via Heemkunde Vlaanderen ook teruggekoppeld naar de heemkundige kringen en musea. Ook voor heemkundigen zelf is het altijd interessant om te weten wat zich bij collega-verenigingen bevindt. De gelokaliseerde

objecten en archiefstukken laten immers toe bestaande lokale kennis verder aan te vullen en uit te diepen. Met het oog op bruiklenen in het kader van tijdelijke tentoonstellingen en thematische activiteiten kunnen ook relevante uitwisselingen tussen kringen en musea onderling opgezet worden. Via vervolgonderzoek kan er in een latere fase ook ingezet worden op het in kaart brengen van de noden en behoeften die heemkundigen kennen bij het in stand houden en onderbouwen van hun feestgerelateerde collectie, om daarna samen met andere erfgoedspelers zoals Heemkunde Vlaanderen toe te werken naar manieren die daar op inspelen.

Emmie Segers, stafmedewerker LECA
Liesbet Depauw, stafmedewerker LECA
Laure Messiaen, coördinator LECA

Als Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag werkt LECA rond breed gedragen cultuurverschijnselen met wortels in het verleden. Door hun dynamiek en diversiteit onder de aandacht te brengen faciliteert LECA de overdracht ervan. In de dagelijkse werking van het centrum staan feesten en rituelen centraal, met oog voor de mensen achter de tradities.

MEER WETEN

www.lecavzw.be

www.immaterieelerfgoed.be

¹ Zie voor meer informatie over ICE en het ICE-netwerk:

E. Janssens, 'Van ambachten tot Sinterklaas en Zwarte Piet. Immaterieel cultureel erfgoed in de lokale erfgoedpraktijk', *Bladwijzer*, 9 (2013), nr. 3.

F. Vantomme, 'Hoe hedendaags en dynamisch erfgoed kan zijn. Transmissie van Immaterieel Cultureel Erfgoed (ICE)', *Tijd-Schrift*, 3 (2013) 31-45.

ERFGOED OM TE VIERN

IDENTICATIE	
Heemkring / heemkundig museum / lokale erfgoedorganisatie	
Gemeente	
Naam invuller	
Functie invuller	
Telefoonnummer invuller	
E-mailadres invuller	

IMMATERIEEL FEESTELIJK ERFGOED	
Welke feesten en vieringen worden er georganiseerd in de gemeente	
Naam	Datum

DOCUMENTAIR FEESTELIJK ERFGOED			
Houdt de heemkring / het heemkundig museum / de lokale erfgoedorganisatie een archief bij?			
☐	nee		
☐	ja		
Zijn er in het archief stukken over feestelijk erfgoed te vinden?			
☐	nee		
☐	ja		
Om welke archiefstukken gaat het? (U mag meerdere antwoorden aanduiden.)			
	Soort archiefstuk	Hoeveelheid	Bijhorend feest
☐	vergaderverslagen		
☐	kasboeken		
☐	affiches		
☐	boeken		
☐	briefwisseling		
☐	foto's		
☐	tijdschriften		
☐	digitale documenten		
☐	andere:		

Waar worden de archiefstukken over bewaard?			
☐	in het lokaal van de heemkring / het heemkundig museum / de lokale erfgoedorganisatie		
☐	bij een privépersoon		
☐	bij meerdere privépersonen		
☐	In het stadsarchief		
Uit welke periode dateren de archiefstukken over feesten en vieringen? (Meerdere antwoorden zijn mogelijk)			
☐	heden-2000	1800-1700	1500-1400
☐	2000-1900	1700-1600	1400-1300
☐	1900-1800	1600-1500	1300-1200
Houdt de heemkring / het heemkundig museum / de lokale erfgoedorganisatie een bibliotheek bij?			
☐	nee		
☐	ja		
Bevat deze bibliotheek publicaties en uitgaven over feesten en vieringen?			
☐	nee		
☐	ja		
Om hoeveel publicaties gaat het?			
..... stuks (bij benadering)			

ROEREND FEESTELIJK ERFGOED

Bewaart uw heemkring / heemkundig museum / lokale erfgoedorganisatie voorwerpen die aan feesten en vieringen verbonden zijn?

☐	nee		
☐	ja		
Om welke voorwerpen gaat het?			
	Soort object	Hoeveelheid	Bijhorend feest
☐	beelden		
☐	affiches		
☐	zilver		
☐	wagens		
☐	kledij		
☐	vlaggen en vaandels		
☐	audiovisueel materiaal		
☐	foto's		
☐	programmabrochures		
☐	krantenknipsels		
☐	andere: ...		

Dit formulier kan opgestuurd worden naar LECA, Sint-Amandstraat 72, 9000 Gent of ingescand gemaïld worden naar info@lecavzw.be.

Kijken mag, aankomen niet!

Budgetvriendelijke tips voor diefstal- en vandalismpreventie

Effectief beveiligen van erfgoedbeherende instellingen is niet moeilijk en hoeft bovendien niet duur te zijn. Het blijft vaak achterwege door het ontbreken van specifieke kennis qua beveiliging en onjuiste beslissingen. Dit artikel biedt enkele inzichten en ideeën over het budgetvriendelijk beveiligen van erfgoedbeherende instellingen vanuit het perspectief van politie en beveiligingsadviseur(s).

“With a common heritage for everyone, security is everybody’s business”¹

Criminaliteitsstatistieken

Op federaal niveau in België wordt de strijd tegen kunstcriminaliteit hoofdzakelijk aangegaan door de cel Kunst en Antiek (ART). Deze cel behoort tot de Directie van de Bestrijding van de Criminaliteit tegen Goederen (DJB).

Buiten de algemene taken beheert de cel ART eveneens de databank ARTIST. In deze databank worden alle, aan deze sectie gemelde, én in België gestolen kunstvoorwerpen opgenomen. In de hierna volgende tabellen zien we enkele cijfers betreffende het totaal aantal kunstvoorwerpen dat jaarlijks gestolen wordt.

Een aantal bedenkingen moet echter gemaakt worden bij deze cijfers. Het gaat hier namelijk om cijfers van de politie, dus enkel geregistreerde feiten en daarboven enkel die feiten die gemeld zijn aan de cel ART. Er moet enerzijds rekening gehouden worden met het Dark Number² (de feiten die niet gemeld worden aan de politie) en anderzijds wordt niet alles binnen de politiediensten zelf gemeld aan de cel ART. Een van de redenen hiervoor is dat niet alle lokale politiediensten de cel Kunst en Antiek (ART) kennen of dat het niet (meer) zinvol wordt geacht om dit te melden aan de cel ART.

	2009	2010	2011
Blank wapen	24	2	2
Vuurwapen	7	3	2
Sieraad	276	163	127
Diversen	83	79	89
Klok horloge	21	63	45
Boek – documenten	0	20	7
Meubel + zetel	19	3	4
Spiegel	1	2	1
Picturaal werk	287	112	255
Pop	6	0	0
Beeldhouwwerk	227	160	103
Tapijtwerk	7	0	5
Kleding	4	5	4
Vaas – lamp	43	31	74

ARTIST tabel met overzicht van soorten gestolen voorwerpen per jaar.

	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
	Feit	Vwp	Feit	Vwp	Feit	Vwp	Feit	Vwp	Feit	Vwp	Feit	Vwp
Privéwoning	108	150	105	132	99	182	112	438	106	485	113	410
Godsdienst pl	85	31	48	23	55	41	44	91	29	47	19	36
Gal – winkel	20	33	40	32	35	70	44	212	15	32	22	113
Museum	10	15	12	16	8	8	15	44	10	11	12	9
Openb. Pl	4	2	5	6	2	1	10	31	1	1	4	37
Kasteel	16	96	7	10	7	41	4	15	4	50	3	39
Diverse	15	23	17	14	21	17	22	89	16	18	23	105

ARTIST tabel met overzicht van soorten locaties en aantal voorwerpen per locatie die gestolen werden per jaar.

De motieven waarom veel kunstcriminaliteit niet wordt aangegeven, kunnen uiteenlopend zijn. Erfgoedbeherende instellingen besluiten soms geen aangifte te doen, omdat ze anders hun kwetsbaarheid tonen en zo potentiële daders lokken. Aan de andere kant kan het probleem zich stellen dat erfgoedbeherende instellingen zelf niet weten dat ze slachtoffer van diefstal zijn (dé grote boosdoener kan onder andere een slechte inventaris zijn³).

Trends qua 'kunstcriminaliteit'

Incidenten gebeuren... én dit zal op korte - middellange termijn zeker niet wijzigen of onmiddellijk opgelost geraken. Als we een blik werpen op de toekomst en de 'trends' binnen het domein van kunstcriminaliteit bekijken, valt ons het volgende op.

1. Het aantal aanvallen en/of diefstallen binnen erfgoedbeherende instellingen wijzigt nauwelijks, maar de buit wordt steeds groter. Beoordelen we de 'Miljoeneninbraak' in Museum Van Buuren te Ukkel, dan valt de zeer korte aanvalstijd op (amper twee minuten en drie seconden) alsook de waarde van de buit (minstens 1,5 miljoen euro).

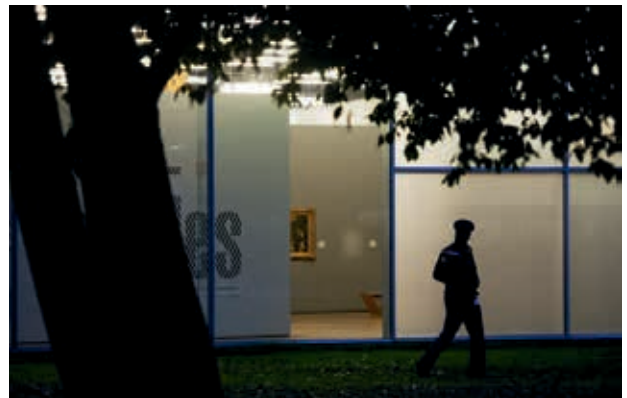
Museum Van Buuren te Ukkel

2. De aanvallen op erfgoedbeherende instellingen worden ook steeds agressiever waarbij meer wapens worden gebruikt en mensen voor 'dood' worden achtergelaten.
3. De techniek van Social Engineering (de kunst van het misleiden) wordt vaker toegepast door criminelen om zich toegang te verschaffen tot eender welke erfgoedbeherende instelling.

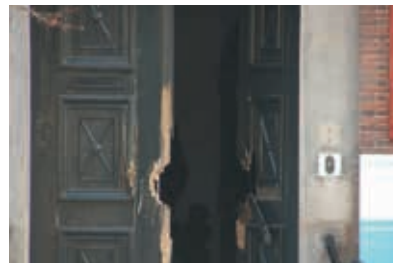
4. Criminelen stomen zich beter klaar door op voorhand controles/rondgangen uit te voeren om zo een soort van boodschappenlijst samen te stellen van de meest waardevolle stukken in een erfgoedbeherende instelling. Dit wordt in beveiligingstermen bestempeld als 'dry run' of 'practice run'.

5. Arnapping – wat staat voor het gijzelen van kunstwerken tegen een losgeld voorstellende een bepaald procent van de verkoopwaarde van de geroofde kunstwerken (arnapping ontstond naar analogie met het begrip kidnapping). Hierdoor perst men de verzekeringsmaatschappij af. De maatschappij is door de voordelige deal geneigd de politie buiten de geldoverdracht te houden aangezien de rekening vlug gemaakt is.

Deze trends doen zich niet enkel voor in België, maar ook onze noorderburen (her)kennen de bovenvermelde problematieken. Hierbij kunnen we ons richten op redelijk recente diefstallen zoals die in de Kunsthal in Rotterdam en die in het Museum Gouda.

Kunsthal Rotterdam © ANP/Robin Utrecht

Museum Gouda

Risicobeheer?!

Vanzelfsprekend is diefstal niet het enige risico waar erfgoedbeherende instellingen rekening mee moeten houden. Brand, diefstal en vandalisme zijn de meest indrukwekkende calamiteiten, maar ook schimmels in een archiefdepot of houtworm in een kerkinterieur kunnen behoorlijke schade aanrichten.

Het is van fundamenteel belang dat men beseft welke risico's er precies aanwezig zijn in erfgoedbeherende instellingen en dat men er zich van bewust is of men al dan niet goed voorbereid is om die risico's het hoofd te bieden. Deze laatste vaststelling kan men geleidelijk aanpakken door het uitvoeren van een degelijke risicoanalyse. De 'Gebedshuizen – Safety & Security' risicoanalyse dient als een instrument ter evaluatie van het huidige niveau aan beveiliging in en rond uw instelling.

Bij het doorlopen van de risicoanalyse 'Gebedshuizen – Safety & Security' en het toekennen van de scores op de 12 verschillende domeinen (van 'buurt/omgeving' tot 'financiële security') verkrijgt men een totaalscore. Bij die totaalscore kunt u de nodige aanbeveling(en) lezen op basis van de vergelijking van uw score t.o.v. de drie vooropgestelde scores onderaan de risicoanalyse tool.

Hoe veilig is uw gebedshuis?	
618	Gefeliciteerd! U heeft de hoogst mogelijke score behaald. Niettemin raden we u aan om op geregelde tijdstippen deze risicoanalyse toe te passen om verbeterpunten te identificeren om zo de veiligheid en beveiliging van uw gebedshuis te verzekeren.
412	Als uw score dichterbij dit getal aanloopt zijn er waarschijnlijk mogelijkheden voor u om de veiligheid en beveiliging van uw gebedshuis te verbeteren. We raden u aan om de uitgevoerde risicoanalyse zorgvuldig en in detail te beoordelen en corrigerende maatregelen toe te passen waar mogelijk.
118	Als uw score dichterbij dit getal aanloopt zijn er waarschijnlijk mogelijkheden voor u om de veiligheid en beveiliging van uw gebedshuis te verbeteren. We raden u aan om de uitgevoerde risicoanalyse zorgvuldig en in detail te beoordelen en onmiddellijk corrigerende maatregelen toe te passen waar mogelijk.

Voorbeeld van scores risicoanalyse

Geïntegreerde aanpak – samenhang

Is het beveiligen van een erfgoedbeherende instelling zo moeilijk? Neen, dat is het helemaal niet, maar men moet het wel op de goede manier kunnen, willen en natuurlijk mogen doen. Een adviseur onder de arm nemen die wel iets van beveiliging begrijpt, is overigens ook al een goede eerste stap, rekening houdende met het budgettaire klimaat binnen de museale en culturele sector in België.

Het lijkt erop dat vele van de erfgoedbeherende instellingen vinden dat het goed beveiligen van hun instelling tegen bijvoorbeeld diefstal, vandalisme of enig ander risico lastig of ingewikkeld is. Dit is echter niet waar. Integendeel, het is een kwestie van de juiste samenhang van organisatorische, fysieke of bouwkundige en elektronische maatregelen. Een geïntegreerde aanpak is steeds een evenwicht van de drie voorgaande soorten maatregelen en afgestemd op de risico's, én op elkaar. Binnen de veiligheidszorg is dit eveneens gekend als het OFEM/OBER-model waarbij dit staat voor:

- Organisatorische maatregelen
- Fysische en Bouwkundige maatregelen
- Elektronische maatregelen
- Meldingsmaatregelen

De maatregelen die men kan treffen, staan in volgorde van belang. In het proces mag geen enkele stap worden overgeslagen. Voor men naar de derde stap kan overgaan, moet men de tweede stap doorlopen hebben. Alles begint bij de organisatie (belangrijkste voor het welslagen) en eindigt bij de melding. Men neemt bijvoorbeeld eerst de fysieke aspecten onder handen voor men elektronische maatregelen neemt.

Organisatorische maatregelen

- ✓ Hostmanship/klantvriendelijkheid – de kunst mensen het gevoel te geven dat ze welkom zijn
- ✓ Security Awareness – de mens kan de zwakste, maar ook de sterkste schakel vormen binnen het geheel van preventieve en schadebeperkende maatregelen (procedures)
- ✓ Een actueel en goed uitgewerkt 'calamiteitenplan'
- ✓ Huishoudelijk reglement vrijwilligers
- ✓ Onderhoud omgeving
- ✓ Bezoekersreglement

Elektronische maatregelen – technologie

- ✓ Observatiespiegels
- ✓ Slot- en sluitwerk
- ✓ CCTV dummy camera
- ✓ Buitenverlichting met spot
- ✓ Afroomkluis
- ✓ Overvalknop

Budgetvriendelijke tips...

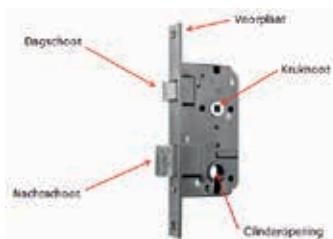
Vele van de erfgoedbeherende instellingen worden geconfronteerd met het dilemma open en toegankelijk te willen zijn én tegelijkertijd hun gebouwen en het aanwezige personeel te beschermen. De hierna volgende budgetvriendelijke tips/aanbevelingen moeten worden geïnterpreteerd rekening houdende met uw specifieke behoeften en prioriteiten in het achterhoofd.

De aanbevelingen worden gecatalogiseerd onder de volgende groepen:

- ✓ beveiliging van de buitenzijde
- ✓ toegangscontrole
- ✓ security procedures voor personeel
- ✓ tips betreffende het behandelen van geld

Beveiliging van de buitenzijde

1. Zorg ervoor dat alle buitendeuren over een goede dag- en nachtschoot beschikken.

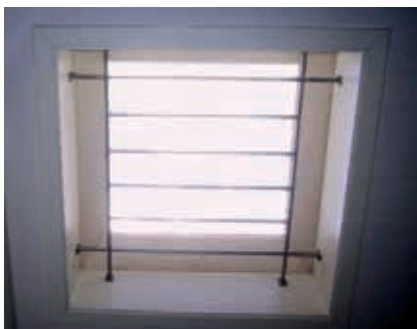

Basisslot met goede dag- en nachtschoot

2. Als deuren van binnenuit kunnen geopend worden zonder gebruik te maken van een sleutel, versterk of vervang dan het glas (ruit) welke zich in of nabij de deur bevindt.
3. Beveilig kelder- of begane grond-ramen met tralies, een rooster of polycarbonaat materiaal. Controleer de beveiliging van keldergaten, koepels, dakvensters, tuinhuisje enzovoort.

Kelderraam met traliewerk

Koepelbeveiliging

4. Zorg voor een goede buitenverlichting rondom het gebouw en alle parkeerterreinen. Vervang defecte of uitgebrande lampen onmiddellijk.

Buitenverlichting als vorm van beveiliging

5. Zorg voor een goed én sluitend sleutelbeheer!

Weet wie welke sleutel in zijn/haar bezit heeft.

Hang geen naamplaatje aan uw sleutels.

Toegangscontrole

1. Sluit alle buitendeuren af en bied een combinatie van volgende oplossingen aan qua toegangscontrole:
  - Installeer een omroepsysteem om medewerkers de mogelijkheid te bieden om te communiceren met iedereen die zich richting deur begeeft.
  - Voorzie spiegels, ramen en/of een camerabewakingssysteem om het personeel in staat te stellen na te gaan wie er voor de deur staat.
  - Installeer een 'buzzer' systeem waarmee het aanwezige personeel de buitendeur vanop afstand kan openen (bijvoorbeeld vanuit het kantoorgedeelte of enig andere ruimte).
2. Laat één deur open waar het personeel het dichtst bij aanwezig is, én installeer een bel, zoeimer of ander geluidssignaal waarbij aangegeven wordt dat iemand het gebouw heeft betreden.

Beperk in beide van de voorgaande opties de toegang binnenin het gebouw door zo veel mogelijk binnendeuren te blokkeren (slotvast maken), poorten te voorzien om ongebruikte gangen af te sluiten en het eventueel vergrendelen van sanitaire ruimtes.

Beveilig de aanwezige drank, voorwerpen, kantoorgedeelte(s), elektronische apparatuur en andere waardevolle voorwerpen wanneer deze niet in gebruik zijn.

Overweeg de installatie van een 'hold-up'-alarm (vast of mobiel persoonsalarmsysteem) dat geactiveerd kan worden met een druk op de knop in de buurt van de voeten of benen door één van de medewerkers die zich in het kantoorgedeelte bevindt. Het alarm kan personen in een naburige locatie waarschuwen. Vervolgens kan men de politie opbellen (bij aanwezigheid van een centraal inbraakalarmsysteem kan het 'hold-up'-alarm rechtstreeks gekoppeld worden aan de meldkamer).

Security procedures voor personeel

1. Als personeel of andere personen in het bezit van sleutels toekomen aan het gebouw en ongeautoriseerde toegang opmerken, betreed dan zeker het gebouw NIET. Ga naar een naburige locatie en contacteer de hulpdiensten (112).
2. Als u het gebouw hebt betreden en u stelt sporen van braak vast of andere afwijkende handelingen, verlaat het gebouw en contacteer de hulpdiensten (112).
3. Voorzie de belangrijkste noodnummers aan ieder telefoontoestel binnen het gebouw.
4. Overweeg het blokkeren van de mogelijkheid tot het voeren van buitenlandse oproepen, en dit door de telefoonmaatschappij, of andere mogelijke diensten welke kunnen leiden tot extra kosten op uw telefoonafrekening. Doe dit voor alle telefoontoestellen buiten deze van het kantoorgedeelte.
5. Als u gebruik maakt van draadloze of mobiele telefoontoestellen, neem deze steeds mee wanneer u uw kantoor verlaat.
6. Aarzel niet om de hulpdiensten te contacteren bij aanwezigheid van een verdachte persoon in en rond uw gebouwen, zeker als u zich als enige persoon in het gebouw bevindt.
7. Houd uw gangen voldoende verlicht als er personeel aanwezig is in het gebouw.
8. Wees op uw hoede voor vreemden die beweren op bezoek te zijn bij medewerkers of eenieder die uw gebouw willen bezoeken.

9. Vraag steeds naar enig bewijs van identificatie alvorens het verlenen van toegang.
10. Zorg er steeds voor dat er bij het afsluiten niemand in het gebouw aanwezig is. Controleer sanitaire ruimtes, iedere niet-slotvaste deur of mogelijke schuilplaatsen en/of blinde vlekken in het gebouw (afsluitronde – 'sweeping'). Doe dit zeker niet alleen!

Tips betreffende het behandelen van geld

1. Vele instellingen worden beroofd wanneer er iets te doen is, omdat er verwacht wordt dat er dan veel geld in omloop is.
2. Om het risico op verliezen te minimaliseren kan er best rekening gehouden worden met de volgende aanbevelingen:
  - Beperk de toegang tot het geld tussen het ophaalmoment en de tijd wanneer het geteld wordt.
  - Voorzie steeds bij ieder evenement één verantwoordelijke voor het opgehaalde geld.
  - Laat het geld geteld worden door minstens twee personen/medewerkers in een veilige locatie die niet zichtbaar is voor anderen.
3. Beveilig na het tellen van het opgehaalde geld deze op één van de volgende wijzen:
  - Laat iemand van de verantwoordelijken/personeel het geld naar de nachtkluis voeren en tracht dit op iets of wat verschillende tijdstippen te doen.
  - Plaats het geld in een afroomkluis van de erfgoedbeherende instelling om zo het geheel later te storten.
  - Als laatste redmiddel kan je het door iemand laten meenemen naar huis en berg het veilig op om de volgende dag te storten bij de bank.
4. In ieder geval is het verstandig een niet volstrekt voorspelbaar patroon te vertonen bij het transporteren van geld.

Schadebeperkende maatregelen – wat te doen bij diefstal?

In erfgoedbeherende instellingen wordt niet heel vaak, maar toch met enige regelmaat ingebroken en dan wordt er kunst gestolen. Wat kunt u nu doen na het vaststellen van een dergelijk feit? Er zijn tal van schadebeperkende maatregelen welke men kan nemen. De eerste en meest belangrijke

maatregel is een vaststelling te laten doen door de lokale politie (aangifte van diefstal) en hen een proces-verbaal te laten opstellen. Vervolgens wordt dit proces-verbaal na ondertekening bezorgd aan de procureur des Konings of aan de onderzoeksrechter. Als erfgoedbeherende instelling met religieus erfgoed in kerken of kloosters kan u vervolgens een aangifte doen van diefstal kunstvoorwerpen (enkel na officiële aangifte bij de lokale politie) en dit via de website Religieus Erfgoed Vlaanderen⁴.

Een aantal belangrijke tips voor een goede afhandeling van een aangifte:

1. Maak zeker gebruik van de beschikbare inventaris(en) om de meest recente én correcte gegevens over de gestolen voorwerpen te verzamelen, bijvoorbeeld via de CRKC-databank, provinciale erfgoedbanken, KIK of eigen interne inventarisatielijsten. Het is dan ook belangrijk om de inventarissen up-to-date te houden.
2. Het is zeer belangrijk om een goede foto ter beschikking te hebben als er zich een incident zou voordoen. In uw inventaris zitten normaal goede foto's. Daarnaast zijn er ook soms andere vind-

plaatsen. U kunt foto's gebruiken van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium⁵ mits duidelijke bronvermelding. U kunt ook foto's van schadebeelden opvragen bij Monumentenwacht Vlaanderen vzw⁶, indien de eigenaar van het gebouw waarin het gestolen object zich bevond geabonneerd is.

Bij het zelf nemen van foto's voor het opmaken van een duidelijke inventarisatie van de aanwezige voorwerpen kan men zich baseren op de Object ID checklist⁷. Dit document vormt een goede leidraad om het geheel correct te verwerken, van fotograferen tot het inventariseren van objecten.

Onze kunstwerken zijn ons zeer dierbaar en we zijn het ook aan toekomstige generaties kunstliefhebbers verplicht om er alles aan te doen om ze maximaal te ontsluiten, maar ook om ze te beschermen!

Ibrahim Bulut
Consulent Optimit

1 D. Liston (ed.), *Museum security and protection. A handbook for cultural heritage institutions* (New York 1993) 3.

2 J. E. Conklin, *Art Crime* (Westport 1994) 4.

3 M. E. Degraw, 'Art Theft in Perspective', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1 (1987) 2.

4 <http://www.religieuserfgoed.be/aangifte/>

5 <http://www.kikirpa.be> (via fototheek)

6 <http://www.monumentenwacht.be/>

7 <http://archives.icom.museum/objectid/checklist/dutch.pdf>

Erfgoeddagactiviteit 2014 ‘Vier dorpen, één stad. De grenzen van de Faluintjes’

Samen met Heemkunde Vlaanderen, Erfgoedcel Aalst en het Centrum Agrarische Geschiedenis organiseerde de Heemkundige Kring De Faluintjes op Erfgoeddag de drieledige activiteit ‘Vier dorpen, één stad. De grenzen van de Faluintjes’. Ze organiseerden een lezing over het Jaar van het Dorp en een aansluitend panelgesprek met vier bevoorrechte getuigen die betrokken waren bij het Jaar van het Dorp in de Faluintjes. Daarnaast was er ook een tentoonstelling met foto's, oude affiches en ander waardevol beeldmateriaal. Een geslaagde dag!

Door de fusiewet van 1975 werden op 1 januari 1977 2.359 gemeenten teruggebracht d.m.v. fusies tot 589 gemeenten. Ook de Faluintjesgemeenten Baardegem, Herdersem, Meldert en Moorsel werden ondanks groot protest toegevoegd aan Aalst. In de nasleep van deze gemeentefusies werd in 1978 het Jaar van het Dorp ingericht. Ter voorbereiding van het herdenkingsjaar 2018 organiseerden de Heemkundige Kring De Faluintjes en haar partners deze drieledige activiteit. Bedoeling was o.a. ook na te gaan wat de impact van die fusies voor het lokale erfgoed betekend heeft en of het interessant is hier een activiteit in heel Vlaanderen rond te organiseren.

In 1978 organiseerden gemeentelijke werkgroepen heel wat activiteiten met als doelstellingen het herwaarderen van het waardevolle dorpselijke, het uitbouwen van een volwaardige dorpsgemeenschap, het ijveren voor een dorpsgericht gemeentebestuur en het bijdragen tot een deskundig plattelandsbeleid.

Tijdens de lezing *Een jaar als geen ander. Het Jaar van het Dorp (1978)* vertelde Chantal Bisschop (CAG) alles over het ontstaan en het doel van dit bijzondere jaar. De lezing focuste op het globale verhaal van bovenaf, met onder meer aandacht voor de context, de rol van de Boerenbond, de successen, maar ook de kritiek en de invloed tot op vandaag. Uit haar verhaal bleek dat 22,5% van de activiteiten informatief of educatief waren en 77,5% van de activiteiten als ‘ontspanning’ konden omschreven worden waaronder veel folklore en dorpsfeesten. De kritiek was afhankelijk vanuit welke hoek die

kwam, maar was samen te vatten als zijnde te folkloristisch, te gericht op het bevorderen van christendemocratische waarden, te romantisch beeld van de landbouw, te centraal gedirigeerd en te nostalgisch. Voor het platteland was het Jaar van het Dorp geen keerpunt, maar voor de Landelijke Gilden en het middenveld (heemkundige kringen, ambachtsgilden, landbouwmusea, volksdansgroepen, tractorclubs, ...) bleek het wel een stimulans te zijn. Na de lezing volgde een panelgesprek met vier bevoorrechte getuigen: Marc De Bie (Baardegem), Fons Dierickx (Herdersem), Arnold Van de Perre (Meldert) en Fred Van Biesen (Moorsel). Zij speelden in 1978 een actieve rol in hun eigen deelgemeente en zijn vandaag nog steeds begaan met het lokale erfgoed. Chantal Bisschop (CAG) modereerde dit interactief panelgesprek. Uit het panelgesprek bleek dat het Jaar van het Dorp onder andere ook bepalend was geweest bij de latere oprichting van de Heemkundige Kring De Faluintjes. Er kwamen ook veel reacties en vragen vanuit het publiek, waarbij de link werd gelegd naar de hedendaagse cultuur- en erfgoedbeleving in de Faluintjesdorpen en het al dan niet bestaan van een Faluintjesgevoel. Ook een huidig schepen van de stad Aalst mengde zich in de discussie. De Raadzaal van het Oud Gemeentehuis in Moorsel zat overvol met de 45 deelnemers aan de lezing en het panelgesprek.

Daarnaast kon je in het Oud Gemeentehuis ook een tentoonstelling bekijken met foto's, oude affiches en ander waardevol beeldmateriaal die de sfeer van toen opriepen. 155 personen bezochten deze expo over het Jaar van het Dorp in de vier Faluintjesgemeenten.

Oproep:

Het Jaar van het Dorp werd in vele dorpen gevierd. Heemkunde Vlaanderen en het Centrum Agrarische Geschiedenis zijn op zoek naar verhalen en materiaal rond die vieringen.

- Was je betrokken bij de vieringen in jouw dorp? Heb je nog herinneringen, beeldmateriaal (foto's, dia's, affiches, ...), archiefdocumenten (verslagen, brieven, ...), objecten, enzovoort uit dat bewogen Jaar van het Dorp?
- Laat het ons weten via info@heemkunde-vlaanderen.be of 015 20 51 74.

Daphné Maes
Consulent Heemkunde Vlaanderen